ДЕРРИГАЧА МЕХКАШКАРА ПРОЛЕТАРЕШ, ВIАШАГIКХЕТА!

СЕРДАЛО

(«Свет»)

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГIалгIайн обкома, Нохч-ГIалгIайн АССР Лакхехьарча Советан Министрийн Советан орган.
Орган Чечено-Ингушского обкома Коммунистической партии Советского Союза, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР.

АРАДУВЛ 1923 ШЕРА ДЕНЗ

ШИНАРДИ, 22 МАРТ № 35 (4203). 1966 шу

Мах 2 кеп.

КПСС XXIII СЪЕЗДА СИИНА

СССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕ ХОРЖАМАШ ДАРА НАКЪА ДОЛХАШ

Тахан «Правда» тIа кепа техад СССР Лакхехьарча Совете хоржамаш дарах дола Указ. ЯлхазлагIа хоржача СССР Лакхехьарча Совета полномочеш чакхйоал, хIьта СССР Лакхехьарча Совета Президиумо вай Конституцега хьежжа 1966 шера 12 июне хоржамаш делга а оттадаьд.

Паччахьалкхен Iаьдала лакхагIара орган хоржаргйолаш хилар — мехка общественно-политически вахара юкъера лоархIаме событи я. Цун лоархIам къаьстта а лакхлу хоржамаш делга коммунизм хьалъяра аргIанарча этапа декхараш къоастадертдола КПСС XXIII съезд хиннчул тIехьагIа дукха ха ялалехьа чакхдаргхиларца дувзаденна.

Халкъ — истори хьадер да, яхача, марксистско-ленински положене маяххара чакхбоах вай парте ший болх; коммунизм хьалъяр — халкъах, цун низах, цун хьаькъалах тийша дола гIулакх да. Керда общество хьалъяра кулгалдеш, парте дегIакхувл хIама хьадара дола Iалаьмате доккхий халкъа низаш, уж оарцагIа а доахаш, кхоачащдe лерхIача цаI долча гIулакха тIадерзаду. В. И. Ленина дешашца аьлча, цо дукха а бола нах паччахьалкхенна демократически доал дара даимен лаппаза ца доалаши, цу тIа а хоадам беши дола дакъа лацара юкъеэзаб. Мехка хьалхашка уяттача кердача, доккхийча декхараша дIадех социалистически паччахьалкхенала ленински принципаш дIахо дегIакхувлилга. Советий — боккъала а долча халкъа Iаьзала органий роль лакхъелга, вай демократи толашагIа хулийташ тоаелга. Цунна гIо дерг а да хоржамий кампане.

ЯлхазлагIа хоржача СССР Лакхехьарча Совето, халкъа лоIам кхоачаш а беш, цун овлангара хьашташ теркал а деш, боккхен беркат доалеи болх баь чакхбаьккхаб. Из хьежай паччахьалкхен, экономически, культурни гIишлон, дунен халкъашта юкъерча хьалеи арахьарча политикаи доккхийча дешашка, цо тIаийцай дукха а лоархIамегIа йола законодательни акташ. Цун болх кIоаргга демократически оамалехьа хилар хьагучаьлар уж акташ коммунизма гIулакха, вай Даьхен экономически а оборонни а низ кхачар чIоагIдара, халкъа хьал-торо айяра, дерригача дунен тIарча машареи социализмаи хьашташта гIулакх деш хиларах.

КПСС ЦК октябрьски (1964 шу) а цул тIехьагIа хиннача а Пленумий решенеша, мехка политически, экономически, культурни вахара кулгалдара ленински методаш чIоагI а еш, дегIа а кхувлаш, керда паргIато хилийтар дукхха а болча наьха инициативанен творчески низаи. Цу хувцамех дийнна беркаташ тахханехьа а къоастамболлаш бIаргагу миллионаш болча наха съездал хьалха лоаттаеча яхьа толамех, дай санна хьашт а долаш болхлоша, колхозхоша, интеллигенце пятилеткана йола Директивай проект ювцаш хиларах, производства эффективность лакхъелга Iалашдеш хиларах.

СССР Лакхехьарча Совете хоржамаш дара е езача кийчоно, шеко а йоацаш, гIо дергда дукхха а болча наьха политически хьинари общественни самодеятельности дегIаяра. Хоржамий кампани — дерригача халкъа гIулакх да, цо дIадех партийни организацей, къахьегамхой депутатий Советий эггара чIоагIагIа йола уйла тIаерзаелга. Керттера партийни йоакхо — хоржамашта кийчо еча хана советски наьха коммунистически сакхетами общественни инициативеи дIахо лакхъелга, КПСС XXIII съезда решенеш, кердача пятилетка декхараш кхоачашдара халкъа низаш оарцагIдоахилга. Кхоачащдe лерхIача цу гIулакха караберзабе боагIа беррига организаторски а агитационно-пропагандистски а болх, хIара къахьегамхочо халкъа юкъарча строера ший моттиг кхетаяь дIаэцилга Iалаш а деш.

Геттара доархIаме да хоржамаш дара кийчо еча хана массе а моттигашка Советий болх тоабелга, дукхха а бола къахьегамхой цунна юкъеувзилга. Советий, белгалдоах КПСС XXIII съезда Директивай проекта тIа, пхе шера план кхоачашъяра тIехьарча къовсама юкъе бехктокхамера роль я. Цар йоккхий бокъонаш а полномочеш а я, уж боахама вахара юкъе хьинаре дакъа лувца дезаш, къахьегама ресурсахи Iалама рувкъаехи нийса пайда ийбара тIахьожам лоаттабе безаш, ведомственность ца лелаяйташ хила еза. Дукха да торговлии халкъа потреблене товараш хьадари шердара, бахаш бола нах культурно-бытовой Iалашбелга, наькъаш дехкилга, городаши юрташи дикагIа тоаеш кийчъелга дегIакхувлара Советаша де деза гIулакхаш. Хоржамеи хьалхагIарча собранешка, вIашагIбетталуча, беседашка къахьегамхоша критически белгалонаш а советски боахамеи органий болх мишта тоабе беза яха предложенеш а ергья. Уж белгалонаши рекомендацеши йоакхонца теркалъе а, хIьта эррига маьхера предложенеш кхоачашъяь чакхъяха а еза.

Партена, цун ленински Центральни Комитета гонахьа айхха кхотаденна а долаш, СССР Лакхехьарча Совете хоржамаш дарга дода вай халкъ. Берригача советски наха шоай хьамсарча партех лерхI техкаи доккха хьаькъал долаши йола вай сийлахь-йоккхача гIишлон кулгалхо из хилар, парте политикаш, цо къоастамаш даьча планех шоай кхоаччара гаргара гIулакх лерхI. ХIьта из кхетадеш а да: парте доллача хIамал а лакхагIа лоаттаду халкъ, дика хьал а ираз а долаш хилийтар, из шийх тешаш хилар деза да цун, ший керттера декхар халкъа эша гIулакхаш делга лерхI цо. Партен халкъеи талхаргбоаца цхьа барт хилар къаьгга хьагойт миллионаш бола коммунисташи парте боацараши, мехкара беррига къахьегамхой сийленца КПСС XXIII съезда баха мабоаггIара накъа баха кийчлуш Iалаьмате чIоагIа творчески дог-уйла айденна хиларо.

ХIанз йолалуш йола хоржамий кампани, шеко йоацаш, дукхха а болча наьха политически а къахьегама а хьинар айдалара белгалонца чакхъяргья, цо кхы тIа а дIахьо кхаргга партии халкъи шоайла Iалаьмате чIоагIа цхьа барт цхьоагIо йолаш хилар, из белгала хургья вай мехка коммунизм хьалъяра керда толамаш дахарца.

(1966 шера 18 мартерча «Правда» передовая).

ХИЙ—КХАШКА

Кхашка хий дехкар — колхозийи совхозийи рузкъа тешшаме алсамдоаккха гIулакх. Хаоттама хьалаш мичча тайпара хуле а, тешшаме а лакха а хьувкъам кхебе йиш я цу лаьтташка.

Кхашка мамогга дукхагIа хий дахийта гIерташ чIоагIа къахьег юрташкарча къахьегамхоша кердача пятилетка хьалхарча шера.

1966 шера 15 март тIаккхоачаш 38 эзар гектар совгIа долча лаьтта тIоадал чуйолийташ хий дилла даьннадар республикера боахамаш — из 17 эзар гектар дукхагIа хул соахка цу ханналца дилла хинначул. Цу тIа а республика массе районе дийхкад из хий дукхагIа.

Цхьабакъда, дуккхача боахамашка хий дилла кийчдаь лаьтташ дукхха а дукхагIа да бокъонца хий дилла даьннарел. Масала, Сунженски районе хий дилла кийчдаьд 9 эзар гектар совгIа лаьтта, хIаьта лаьттах тIоадал чуйолийташ хий 3,2 эзар гектара тIа мара дилладац. Иштa хьал да Гудермеса а цхьайолча кхыча а районашка.

МалгIабика района боахамаша лаьтанца тIоадал соцаеш 400 гектар гаргга долча лаьтта хий дилладале а, хий дилла йиш йолаш дола лаьтташ дукхха а дукхагIа да цига.

ХьалхагIа а санна дуккхача боахамашка пайда геттара во эц хий деттача установкех. Деш хIама а доацаш къаьстта дукха латт уж тайпа установкаш Шаьла района боахамашка.

Хий дилла йиш йолча дерригача лаьтташка ший ханнахьеи дикен хий диллар — Iалаьмате боккхача лоархIамера гIулакх, из да ялаташ, шекара свекла, баьца дaараш, кхашка кхею кхыйола продукташ чIоаггIа хьувкъаергйола гIулакх.

ДУГА КХЕДАРА—ДУКХАГIА ТЕРКО

КПСС XXIII-ча съезда Директивай проекта тIа белгалдаьккха да дуга дIадув майдаш шеръе ензлга. Тха хьалашка дутах боахамо дика пайда эц.

1963-ча шера денз кхеду дуга тха колхозе. Юххьанца 20 гектара тIа мара кхеданзар из, хIаьта соахка 50 гектара тIа дIадийра. Цу ханалехьа оаха дика Iомайир дуга хьалкхедара агротехника. Масала, 1964-ча шера хIара гектара тIара 56 центнер дуга чуийцар оаха, хIаьта дIадахача шера — 59 центнер.

Дуга дIадув майда йоккхагIа а цун хьувкъам лакхагIа а ме хул дукхагIа пайда боал колхоза. Масала, 1963-ча шера 43 эзар сом пайда баьлар тха колхоза, 1964-ча шера—57 эзар сом, соахка—63 эзар сом. ХIаьта цхьан центнерага дIадодар хадданза лохлу.

Халкъа боахам дегIабоалабара пхе шера планах йолча КПСС XXIII-ча съезда Директивай проект Iома а яь тха колхозхоша лаьрхIар пятилетка хьалхарча шера дуга 70 гектара тIа дIаде а хIара гектара тIара 65 центнерал кIезигагIа доацаш чуэца а.

Цхьадола кхоачамбоацараш нийслу хIанз а дуга кхедеча. Дуга кхедара кадраш яц тха, цудухьа колхоза правлене оттадаьд — колхозхошта дуга кхедара агротехника Iомае а цар говзал лакхъе а.

С. ПОНОМАРЕВ,
Наурски района «ЦIе байракх» яхача колхоза председатель.

ТОЛАМ

Паьбаха ба Новогрозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода технологаш. Селхан 21 марта кхоачашъяьй цар валови продукци арахецара кердача пятилетка хьалхарча шера хьалхарча квартала план. Масса а хана из толам боаккхача хьалха латт дика опыт йола инженер Санамова Софья Степановна керте латта шоллагIча цеха коллектив.

Р. САЛМАНОВА.

Дика болх бу съезда сийна къахьегама вахте эттача центрально-механически завода слесара Турунов Виктора. Дийнахьа цаI ах норма кхоачашъю цо хадданза, цул совгIа хьинаре дакъа лоац рационализаторски балха юкъе а.

Иштта металли материалаши кхояра болам хьал а лоацаш Туруновеи цун новкъоста А. Гришинеи хийцар бурув деттача насосий штокашта обработка яра технологи. Шера 15—20 тонн металл кходергда цехо из мероприяти чакхъяккхарах.

Дукха ха йоацаш бокхача лоархIаме йола цхьаькха а рационализаторски предложени еннай Турунова. Насоса поршнях йоалла сердечник металлахи хьамчахи цхьатарра йора. Хьамча кхоачаденначул тIехьагIа эррига сердечник дIаххосса езаш хулар. Турунова предложенелар хьамчах сердечника манжет мара ма е аьнна. ТIаккха эррига сердечник дIа а ца кхоссаш манжет хувца мара езац, яха а дукхагIа ях из. Иштта бетта Турунова кходу легировании болата 4—5 тонн.

Сурта тIа: слесарь В. Турунов сердечникаш еш.

М. Мокеева тексти сурти.

ТЕМПАШ ЛАКХЪЮ

КПСС XXIII съезда сийленца наькъа бахара хьинаре къахьег республика колхозийи совхозийи къахьегамхоша.

Тиъоалагiа март хьатIанхоачаш 29 эзар гектара тIа бIаьстан юхье юв культураш дIайийнай, дIадахача шера цу хана 5,5 эзар гектара тIа мара дIайийнаяцар. БIаьстан юхье юв культураш хIанзле дIайийна даьннад дукхагIа дола боахамаш.

Ялата-бобови культураш 7,9 эзар гектара тIа дIайийнай, царех 2378 гектара тIа Грозненски, 126 гектара тIа Сунженски, 800 гектара тIа Урус-Мартана районий боахамаша а дIаювш. Ялата-бобови культураш дукхагIа дIаеро торо хулийтаргья доанъарца белок дукхагIа хилийта, цул совгIа гурахьа дIадувча кIина дика пайдане а я из.

Гидуаргаш 1138 гектара тIа дIадийнад, хIаьта баьца дaараш цхьа эзар гектар гаргга.

Цхьайтта эзар гектара тIа дIаюв цхьан шера хьахула баьцаш. Гурахьа дIадийннача ялаташта подкормка а яь макха баьнкха даьннад дукхагIа дола республика боахамаш.

ХьатIанхоачаш латт шенара свенлаи хьажнIаши лелаерий балхаш сихлургдола ха.

ХIара культура дIаювча гектарах бизза пайда эцараи, хIаьта пятилетка хьалхарча шера лакхара хьувкъам кхебараи шоай бола низ тIабохийт республика кхаш леладераша.

П. ГРЕБЕНЩИКОВ.

МЕХАНИЗАТОРИЙ ЙОАКХО Е

Дика лел бIаьстан-кхашкара балхаш Наьсарен района «Назрановский» совхоза Аьлтий-Юртарча отделене. ТIагIертта лаьтта оахаш, макха боаккхаш, мошача доакъара горохи кенц дIабувш боахк механизатораш.

1523 гектар лаьтта дар цу отделене планах аха дезаш. ХIанзлехьа 700 гектар аьхад цар. ХIара денна ДТ-54 яха 11 трактор я лаьтта оахаш. Шоай сменни нормаш — 3,8 гектар кхоачашъю механизатораша. ХIаьта пхелагIча бригадерча дикагIа болча трактористаша Д. Мальцевеи, Дж. Мальсаговеи сменни нормаш 160—170 процент кхоачашъю. Ерригача зяба аьхача майдан тIа макха баькха баьннаб.

ДIабийна баьннаб цига мошача доакъара кен а. План 100 гектар йолча 367 гектара тIа дIабийнаб из. Цунах 267 гектара тIа мошача доакъара лаьрхIа кхыйола культураш дIайийнай.

Цхьабакъда, механизатораша болх дика бой а болх бара а салаIара а хьалаш-м Iалашдац царна. Помещенеш дика яле а ЦIе уголок кийчъяьяц, хIаьта йиълагIча отделене из яьсса я. Iо а хайна салаIа, радиога ладувгIа, керда газеташ деша йиш яц. Цхьанна отделене гойтара агитаци яц.

Оаха массехказа аьннад рабочкома председателага н. Тумгоевга ЦIе уголок кийчъяра новкъостал де аьнна, — йоах механизатораша, — цхьабакъда деш хIама дац.

Пул вогIа да ведраш, флягаш, пхьегIаш ца хилар. Из бахьан долаш механизатораш боахкача даа хIама дIадахьа вIаштIехьдалац йиълагIчеи пхелагIчеи бригадашка.

ЧIоагIа во я нах биiша бада моттиг а. Дахчан нараш тIа улл кхо-бйъ мотти изаал исхале ювргIаши. Iовижача наб кхетар тамаш йолаш хьадж йоагIа царех. Цу тайппара хьалаш да кхаь бригаде.

БIаьстан-кхашкара балхаш доладеннадале а, уж балхаш деш боахкарий йоакхо е уйла йолаш-м бац совхоза кулгалхой а рабочком а.

А. МАЛЬСАГОВ.

БIаьстан юхье юв культураш дIаюврйола лаьтта дика кийчдаьд Наьсарен района «Экажевский» совхоза шоллагIча отделене.

Шоай ханна агрегаташ кхашкара а яьха 1100 гектара тIара тIоадал соцаьйи отделене механизатораша. Моттигера удобренеш товсарал совгIа 340 гектара тIа 250 тонн суперфосфат тессай.

Иштта дика кийчдаьча лаьттан 47 гектара тIа цхьана увш доакъара лаьрхIа горохи кени дIабийнаб. 85 гектара тIа коартолаш дIайийнай.

ХIанз а коартолаш дIаювш отделене кхашка бархI агрегат я.

ХIара денна норма 120—125 процент кхоачашъеш агротехнико дIадеххача боараме коартолаш дIаювш шоашкара дика хьокхамаш гойт Угурчиев Iалихана, Гиреев Макшарипа, Халухаев Идриса, кхыбараша.

СУРТА ТIА: коартолаш дIаювш я Оздоева агрегат, сеяльщицаш Чахкиева Лизаи Мадинати.

И. Плиева сурт.

СОЮЗНИ РЕСПУБЛИКАШКАРА КЪАМИЙ СОВЕТЕ ВИКАЛАШ АХИЙТАРА БОАРАМ ХУВЦАРАХ ДОЛА СССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА УКАЗ

Союзни республикашкара викалаш Къамий Совете дукхагIа ахийтар духьа Советски Социалистически Республикай Лакхехьарча Совета Президиумо СОЦАМ БУ:

1. ХIара союзни республикагара Къамий Совете вахийта 32 депутат хоржаш хилар оттаделга.

2. СССР Лакхехьарча Совета Президиума 1950 шера 9 январерча Указаца чIоагIъяьча «СССР Лакхехьарча Совете деча хоржамий хьакъехьарча Положене» 25-ча статьяй шоллагIа дакъа укх тайппара оттадолда:

«Къамий Совет е хоржамаш дара йола хоржамий округаш укх боараме вIашагIйохк: хIара союзни республике 32 округ, хIара автономни республике 11 округ, хIара автономни области 5 округ, хIара къаман округе хоржамий цхьа округ. Къамий Совете хоржамаш дара йолча хIара хоржамий округагара цхьа депутат хорж».

3. Ер Указ а СССР Конституце (Керттерча закона) 35 статьяна бе боаггIаш бола хувцам барах йола предложени а чIоагIъяйта СССР Лакхехьарча Совета тIахьойла.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель Н. ПОДГОРНЫЙ.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума Секретарь М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль. 1966 ш. 19 март.

СССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕ ХОРЖАМАШ ХУЛАЧА ДИЙНАХЬА КХАДЖ ТАССАРА ХАНАХ ДОЛА СССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА УКАЗ

Хаьржархоштеи общественни организацештеи лоъраш теркал а деш, Советски Социалистически Республикай Союза Лакхехьарча Совета Президиумо СОЦАМ БУ:

1. СССР Лакхехьарча Совете хоржамаш хулача дийнахьа моттигерча ханах Iуйрийна 6 сахьат даьлча денз сайрийна 10 сахьат даллалца харжархоша кхадж тоссаш хилар оттадолда.

2. СССР Лакхехьарча Совета Президиума 1950 шера 9 январерча Указаца чIоагIъяьча «СССР Лакхехьарча Совете деча хоржамий хьакъехьарча Положене» 74-гIеи, 84-гIеи статьяш укх тайпара оттайойла:

«Статья 74. Хоржамаш хулача дийнахьа харжархоша кхадж тосс моттигерча ханах Iуйрийна 6 сахьат даьлча денз сайрийна 10 сахьат даллалца».

«Статья 84. Хоржамаш хулача дийнахьа, сайрийна 10 сахьат даьлча участкови хоржамий комиссе председатела хьакхайкаду кхадж тоссилга чакхдаьнна хилар, тIаккха кхажамаш чудола яьшкаш хьаелла йолалу комисси».

СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель Н. ПОДГОРНЫЙ.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума Секретарь М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль. 1966 ш. 19 март.

СССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕ ДЕЧА ХОРЖАМАШТА ЙОЛЧА ЦЕНТРАЛЬНИ ХОРЖАМИЙ КОМИССЕ СОСТАВА ЮКЪЕБАХИЙТА ОТТАБАЬ КАНДИДАТАШ

СССР Лакхехьарча Совете деча хоржамашта йолча Центральни хоржамий комиссе состава юкъебахийта кандидаташ оттабелга 19 марта дIадоладеннад мехка.

Шерра заседани хилар Ерригсоюзни Профессиональни Союзий Центральни Совета президиума. Цига дакъа лаьцар профсоюзий центральни комитетийи советийи кулгалхоша, Москвайи Московски областеи профсоюзий городскойи областнойи комитетий, столицерча дуккхача предприятей фабрично-заводской комитетий председателаша, центральни организацей, ВЦСПС аппарата бехктокхамерча болхлоша, кепа йоазон викалаша.

Президиум хьежар СССР Лакхехьарча Совете деча хоржамашта йолча Центральни хоржамий комиссе состава юкъе Ерригсоюзни Профессиональни Союзий Центральни Совета викал оттаварах долча дешага.

Столични профсоюзни организацешерах СССР Лакхехьарча Совете деча хоржамашта йолча Центральни хоржамий комиссе состава юкъевахийта оттаваьв ВЦСПС председатель В. В. Гришин. Заседане къамаьл даьча В. В. Гришина цига хиннараша баркал аьлар шийх изал тешам боларах. ДIахо цо дийцар КПСС XXIII-ча съездеи СССР Лакхехьарча Совете хургдолча хоржамийи сийна дIахо социалистически яхь дегIакхувлара даькъе профсоюзни организацешта хьалхашка латтача декхарех.

СССР Лакхехьарча Совете деча хоржамашта йолча Центральни хоржамий комиссе состава юкъебахийта оттабаьб:

Советски Союза Коммунистически парте Московски городской комитетагара — КПСС Московски городской комитета хьалхара секретарь Н. Г. Егорычев.

Украински коммунистически организацегара — Украина КП ЦК шоллагIа секретарь А. Н. Ляшенко.

СССР Iилмай Академе Iилманхошкареи болхлошкареи — СССР Iилмай Академе вице-президент академик Б. П. Константинов.

Верх - Исетски металлургически завода (г. Свердловск) болхлошкара, инженерно - технически болхлошкара, гIулакхерча нахагара цу предприяте цхьоалагIча листопрокатни цеха вальцовщика гIонча В. Г. Лушин.

СССР писателий Союзагара — писатель, РСФСР писателий Союза правлене председатель, СССР писателий Союза правлене секретарь Л. С. Соболев.

Туркменски ССР Мургабски района «Комсомол» яхача колхозагара — юртбоахама артела воккхагIа вола жа Iу Ш. Мергенов.

Советски кхалнаьха Комитетагара — СССР летчик - космонавт, советски кхалнаьха Комитета председатела заместитель В. В. Николаева-Терешкова.

(ТАСС).

«Космос-113» урагIъяхийтай

1966 ШЕРА 21 МАРТА СОВЕТСКИ СОЮЗЕ УРАГIЪЯХИЙТАЙ «КОСМОС-113» ЯХА АРГIАНАРА ЛАЬТТАН ИСКУССТВЕННИ СПУТНИК.

СПУТНИКА БОРТА ТIА ОТТАЯЬЙ КОСМИЧЕСКИ АРЕНАШ ТОХКИЛГА ДIАХО ДАХЬАРА ЙОЛА IИЛМАН АППАРАТУРА.

СПУТНИКА ТIАРА АППАРАТУРА НИЙССА БОЛХ БЕШ Я.

(ТАСС).

КЕРДАЧА ТОЛАМАШКА

КПСС XXIII-ча съезда сийна яьржача яхье доккхий толамаш даьхад тха совхоза жа Iуй бригадаша. ХIапа цар «хьувкъам» чуэца ха, вешта аьлча жа дахка ха гарга кхаьчай. Из цар эггара бехктокхамегIа йола ха я. Цу хана гучадоал жа Iуша хьийгача къих хьинар. Совхоза коммунисташа дукха болх баьб цу хана кийчо еш, цу деша хетаяь партийни собрани яьй.

Совхозе я 15 жа Iуй бригада. Цар коллективаша лаьрхIад 10 эзар Iаьхар кхебе. Из декхар кхоачашдара дика хьалаш Iалашдаьд. Дахкаш дола жа чудоахка помещенеш кийчъяьй, кхы эшараш даьд. Шоай торонашка а хьежа, дикагIболча жа Iуша тIаийнад керда социалистически декхараш: хIара 100 жийна тIехьа 115—130 Iаьхар кхебе. Совхоза дирекцеца цхьана партийни организаце ший берригa низ тIаухийт жа дахкача ханна кийчо яра. Жа латтача моттигашка масса тайпа доакъар тIаазад.

БIаьстан балхаш толамца чакхдаьха а баьнна жа Iуй бригадашта новкъостал деш ба механизатораш. Цар тIаувза хьайбашта кIалхьарца ча, желаш цIенъю. Совхоза хIара къахьегамхочо де лерхIар да — тIайоагIача хьамсарча парте съезда кердача къахьегама совгIаташца накъа вахар. Укх деношка жа дахка доладургда.

Кастта ергья баьча балха итогаш. Гучох, дика хила езаш я уж.

У. ПАШАЕВ,
«Минеральный» яхача совхоза партбюро секретарь.

Ювцаш я парте XXIII съезда Директивай проект

ТЕШАМ БЕННА

Гудермесски мехкдаьтта промыслай управлене коллективо, ворхI шера план ханал хьалхагIа кхоачашъяра къовсам а лоаттабеш, толамца кхоачашйир 1965 шера мехкдаьттеи гази яккхара пачхьалкхен план.

План ханал хьалха кхоачашъеи планал тIех мехкдаьтта даккхеи гIо дир керда техникеи геолого-технически гIулакхаш кхоачашделгеи юкъедахьаро. 1965 шу чакхдаллалца 32 геолого-технически гIулакх даь чакхдаьккхар, хIаьта уж дара чотах кхы тIа 4133 тонн мехкдаьтта а даькхар.

Укх шера дIабахача шин бетта мехкдаьтта даккхара план мехкдаьттахой коллективо кхоачашъяьй, хIаьта тIоанашта тIатоIам лоаттабара чотах мехкдаьттеи гази яккхара квартальни план дикка тIехкхоачашъергхиларах тешаш хила йиш а я.

ТIатоIам беча скважинай фонд дукхагIа хилийтар духьа а XXIII-чеи XXIV-чеи поднадвигови тIоанашка цхьан боарамагIа хий чутеттарца кхы тIа а мехкдаьтта даккхар духьа а № 128 йолча скважинана сихагIеи дикеи капитальни ремонт яь яккханза ярггьяц капитальни ремонта бригада.

Капитальни ремонта бригада производственни хьокхамаш дикагIа хилийтара а цунна маьшша бе болх хилийтара а цунна новкъостал эш 31/2 дюймови аьрдехьарча бурильни инструмента 3000 метр къоастае еза цунна. Из ца хиларах ремонт ца еш латт №№ 119-и 122-и йола скважинаш. Уж эш № 119 йолча скважине XXIII-и XXIV-и поднадвигови тIоанашка хий чутеттара процессана тIахьожам лоаттабара а № 122 йолча скважине гIолла цу тIоанашка хий чуахийтара а.

Цул совгIа, 1966 шера балхий планаца белгалдаьд дIаяьхача скважинашкара обсадни колоннаш хьалйоахилга а. Цигара балхаш а 31/2 дюймови аьттехьара инструмент ца хиларах кхоачашде йиш йоацаш да.

Капитальни ремонт е езаш я № 134 йола скважина а. Цига диндза даргдоацаш да бурильни инструмент хьалъякхарца дувзаденна дола балхаш.

ХIанз Беное бурув теха йоала № 35 йола тохкама скважина кийчъеш йоалл мехкдаьтта доахача бригада коллектив. Беной перспективни район а я, хIаьта дукха ха ялалехьа цунах газови промысел а хургья. Цхьабакъда, Гудермесски НПУ мехкдаьттахой саготдеш да Бенойрча тохкам бара участкагара денз Аргун яхача поселкагеи городагеи кхаччалца йола газопроводи конденсатопроводи яхкара балхаш геттара лаьгIа деш хилар а уж трубопроводаш йохкилгеи Бенойрча тохкам беча участкера газови промысел гIирсаца кийчъелга 1966 шерах хьалхарча ах шера йистедаргхьлараxи бола цхьаккха тешам ца хилар а. Уж балхаш ший ханнахьа йистедаланза даргдоацаш да, хIана аьлча 1966 шерах шоллагIча ах шера хIара дийнахьи буса 1,5 миллион кубометр гаргга газ яха лерхIаш я Гудермесски НПУ оттаяь план.

КПСС XXIII съезда Директивай проект ювцаш ше тIаийца лакха декхараш мехкдаьтта доахача цеха коллективо сийленца кхоачашду.

Тешам бенна хила йиш я мехкдаьтта доахача цеха коллективо XXIII съезда сийленца накъа яхарал пятилетка хьалхарча шера пачхьалкхен план ханал хьалха кхоачашъярах юкъе шийгара доаггIаш дола дакъа лоацаргхьларах.

А. КУПРИЯНОВ,
Гудермесски мехкдаьтта промыслай управлене производственно - техническа отдела начальник.

ДЕКАШ ДА ЛЕКТОРА ДОШ

КПСС XXIII съезда Директивай проект араяьнначул тIехьагIа тха совхозийи колхозийи лекторски группаш хьем боацаш чехка из лоархIамегIара документ дувца а дашха а йолаелар.

Из дувцилгеи доашхилгеи дика дел Ленина цIерахча колхозе. Парте XXIII съезда Директивай проектах лаьца лекцеши докладаши яьй: колхоза председатела Лопатин Петр Дмитриевича — «5 шу даьлча мишта хургья вай колхоз?», колхоза керттерча экономиста Рябуха Юлия Ивановнас — «Юкъейоалаьча хозрасчето шин шера фу деннад вай колхоза?», колхоза керттерча зоотехника Колпиков Афанасий Алексеевича — «Хьайбай продуктивность лакхъяр — из боахам чIоагIбари колхозхой материальни хьал-торо лакхъяри да», керттерча агронома Юзбашьян Григорий Борисовича — «Юртбоахама культураштa хий дехкар, хий деттар — лакха хьувкъамаш дахара бола тешамера никъ». Комплексни бригада бригадира нов. Рустамова доклад йир, КПСС ЦК мартовски Пленума решенеш кхоачаш а еш, шоай бригада малагIа толамаш даьхад (цун бригаде хIара гектара тIара 26 центнер кIа даьккхад), хIаьта пхе шера чухь фу де йиш я а малагIа толамаш доахалургда а дийцар. Директивай проектах лаьца лекцеш йийшай колхоза кхыча специалисташа а. Колхоза специалистех 12 сага лакхера юртбоахама образовани я, ворхIне юкъера образовани я, цхьабакъда, уж а лакхерча юртбоахама дешара заведенешка деша багIа.

Лекцеши докладаши яьй цу колхоза Калиновски юкъерча школа хьехархой 30 саг юкъе волча лекторски группа а.

Еррига а лекторски группа уж докладаши лекцеши еша гаьна ядача хьайбаш леладеча фермашкеи отарашкеи ихай.

Из колхоз юртбоахама продукташ кийчъяра план кхоачашъяра хьалхарча моттиге хилара юкъе кIезигача лоадаме хиннабац агитаторий болх. 10 март тIакхоачаш цу колхозо пачхаьалкхенга дехкад 436 центнер дулх — планах 126 процент. 1573 центнер шура — планах 121 процент.

Колхозхоша чIоагIа дегаш айденна тIаийцар Директивай проект, хIаьта шоай собранешка цхьоагIа раьза хинна къоабал а йир из. ХIаьта хIанз уж кхы а дикагIа болх бе балар цар гIулакхаша бакъ а ду. КПСС XXIII съезда шоай къахьегама совгIаташ а долаш, сийленца накъа баха кийчлуш ба колхозхой. Царех ба, масала, районе меттел, республике а толашагIча доаркаех йола, дукха ха йоацаш «Знак почета» яха орден енна доярка Зинаида Ситкалиева, Лукманова, колхозе боккъала а башха къахьегаш йола, иштта правительственни совгIат — Къахьегама ЦIена Байракха орден енна Вера Быканова, дукха а кхыбараш.

КПСС XXIII съезда Директивай проект ювца а ювцаш йоашхаш, иштта дика болх бу «Россия» яхача колхоза лекторски группа а. Укхаза а Директивай проектах лаьца станица клубеи кхаш леладеча бригадашкеи лекцеш а докладаш а еш хинна ца Iеш, гаьна ядача фермашкеи отарашкей: Клинкове, Мирне, Майорске ихаб агитатораш. Иштта йола докладаши лекцеши йийшай группацарча лектораша — колхоза председатела Петр Федорович Демченкос, керттерча зоотехника Федор Федорович Походнева, школа директора Василий Иванович Дрогина, колхоза керттерча бухгалтера Афанасий Денисович Скрипова, хьехархоша Валентина Ивановна Мартыненкос, Лидия Петровна Дрогинас, Зоя Федоровна Шестопаловас, Мария Ивановна Дыбовас, кхычар.

Жа леладеча «Терский» яхача совхоза лектораши докладчикаши а ихаб гаьна ядача фермашкеи отарашкеи.

Иштта района кхыча боахамашка а Директивай проект ювцаши йоашхаши хьинаре болх бу агитатораша. Докладаш еши лекцеш ешаши ба района кулгалхой. КПСС райкома хьалхарча секретара Василий Павлович Пожидаева доклад яьй Ленина цIерахча колхоза Козлово яхача отарашка, райкома шоллагIча секретара Иван Никитович Федорова — «Терский» яхача совхоза Капустино яхача отарашка, райкома секретара Надежда Михайловна Карагичевас — «Наурский» яхача комсий совхозе.

ХIаналехьа а КПСС XXIII-ча съезда Директивай проектах лаьца колхозхошта, совхозий болхлошта, гIулакхерча наха 170 лекции доклади яьй района агитколлективашкарча а группашкарча а 130 саго.

Агитатораша, лектораша керттера теркам тIабохийт директивай проекта тIа белгалдаьха декхараш хIара коллектива декхарашца дувзара, хIаьта уж кхоачашдара берригa къахьегамхой оарцагIбахара.

Е. САРАНЦЕВА,
«Знание» яхача общества Наурски районни организаце бехктокхама секретарь.

Наьсарен «Электроинструмент» яхача завода коллективо толаме чакхйоаккхаш латт хьалхарча квартала план. Валови продукци арахецара шин бетта план ханал хьалха кхоачашъяьй цо. Планал совгIа арахийца продукци ворхI эзар сома маьха я. Арахецача продукцега дIабода мах лохбарах шин бетта пачхаьалкхенна бархI эзар сом кходаьд.

КарагIдаьнначох кхоачамбаь Iе дага яц завода коллектив. Еррига торонаш оарцагIъяьхай цо арахеца продукци дукхагIеи дикагIеи хилийтара. Масала, укх шера арахеца продукци 150 процентага кхоачаш дегIайоагIаргья. ДIадахача шера декабрь бетта арахийцача продукцел дукхагIа 58 эзар сома маьха продукци арахийцар укх шера хьалхарча бетта. Цул совгIа арахецача продукцега дIабода мах а дикка лохбергба укх шера. Арахецача сома маьха продукцега дIадахийта лерхI 0,85 сом. Цу гIулакхо вIаштIехьдоалийтаргда шера пачхаьалкхенна ах миллион сом ахча кходе. Хьалхарча шин бетта даьхача толамаша къаьгга хьагойт уж декхараш коллективо толамца кхоачашдергхилар.

КПСС XXIII-ча съезда сийленца накъа яхара коллективо лерхI 28-ча марта квартала план кхоачашъе. Шин декада план тIехкхоачашъяьй цо. Дика къахьегарца белгалбаьнна ба обмотчицаш Нальгиева Роза, Дахкильгова Зина, кхыбараш.

Сурта тIа: Нальгиева Роза болх беш я.

Академик СТРУМИЛИН: Вай планаш—Iилман расчет

Станислав Густавович Струмилин (89 шу) — боккхагIа болча советски экономистех цаI, академик, Ленински преме лауреат.

1897 шера денз революционни боламе дакъа лоацаш хиннав Станислав Густавович, кхозза набахта веллав из паччахьа правительства, сибарегIа ахийтав. Цхьабакъда, из цигара уда а удаш, юха а революционни болама юкъе водаш хиннав. 1901 шера эггара хьалха тIакхьачав из Ленина. 1923 шера Коммунистически парте вахав Струмилин. Госплан вIашагIъеллача хьалхарча деношка а денз дакъа лоацаш хиннав из цун балхаца, из хиннав мехка планаш увттаеча цу керттерча штаба председатела заместитель.

Цун Iилман хьашташа чулоац экономика лаьца ца Iеш, статистика а, хIаьта иштта халкъа боахама истори а. Струмилина яздаьд 70 совгIа книжка, 500 статья, царца да халкъа боахама проблемашта боккъонца овлангара денз даь тохкамаш. СибaрегIен советски Дальни Востоки дегIаахара проблемашта хетадаь балхаш а да академика Струмилина.

АПН корреспондент Фрадкин Александр дIатIа а ийца, 1966 — 1970 шерашка СССР халкъа боахам дегIаахара пхе шера планах йолча КПСС XXIII-ча съезда Директивай проектаца дувзаденна цо даьча массехк хаттара жоп делар академика Струмилина.

* * *

— СССР халкъа боахама планаш эггара хьалха Хьо юкъе а волаш уттае ма йолаеннайий, тIаккха фу оалалургдар Хьога советски боахама доал дара из керттера метод эргайоахаш тоаяра хьанъехьа?

— Кастта 50 шу дув Советски Iаьдал даьнна. ТIехьашкахьа юхахьежача цхьайола итогаш е йиш йолаш да тхо, цу сийлахьча шовзткъе итт шерацa цакъа лаьцараш, эггара тхоашта гаргагIа долча доакъошка яь а.

Эггара дукхагIа къахьега дийзад са планаш уттаяра даькъе. Из вIашагIъеллача хьалхарча деношка денз Госпланa болхлошта юкъе вахийта хинна со планироване текущи проблемаш Iомае волавелар, хIаьта се валлалца уж йита сайна могаргда мотташ а вац.

Атта дацар вайна пятилеткаш кхоачашъе. Атта дацар мехка социалистически индустриализаци яр, цун юрта боахама коллективизаци яр, воай, халкъах хьаяьнна, интеллигенци хьалкхеяр санна дола уж чоалханера декхараш кхоачашде. Эггара халагIа-м, бакъдар аьлча, Госплан хьалхара когаш даха йолаенна, керда Iилма-социалистически планироване Iилма хIаьтта Iомадеш мара ца хинна ха яр.

Iомалуш атта дацар, цхьабакъда, цунах хьахиннараша шоаш хьахьокх пюаш миштад.

ХIанз-м творчески кедадараш лохачеи хьалашка ма уттайой планаш. ГIалаташ а кIезигагIа хул цига. Цунна новкъостал ду математикой кибернетикой. ХIаьта а, йоккхийи хIанз а къоастаяь ялаизей йола проблемаш кIезига йисаяц планироване даькъе. Цхьабакъда, со дог тийша ва уж а толаме къоастаергхиларах. Вай мехка планировани дегIаахара дерригa истори — из да нийсача, Iилман ларда тIа оттаяьча расчетага, халкъа боахама декхараш оптимально кхоачашдарга бодача новкъа дахар.

— Цхьанкха а тайпа яккха юкъйий кердача пхе шера планаи 1965 шера чакхъяьннача семилетканей юкъера?

— Бехк ма баккхалахь цкъа дийцар аз цхьадолча даькъе юха кердадахарах, цхьабакъда, аз айса укх тайпара аргдар: кердача пхе шера плана эггара чIоагIагIа белгалйоалаш йола башхало я кулгалдара экономически методашкахьа, производства эффективность лакхъечара цу методий дакъеи лоархIами лакхбаргахьа, къахьегама овсарле сихагIа лакхъяргахьа, дIадахийтар дукхагIа юхаметтаоттадаргахьа из ластар. ХIанз КПСС ЦК мартовски сентябрьски (1965 ш.) Пленумий решенешка хьежжа чакхйоаккхаш йолча экономически реформо предприятешта торо лу производственни фондах пайда дикагIа эца, цо кхы а йоккхагIа торонаш хьаелл творчески инициативана, эргалонаш яра, хьинар дизза хьагучадаккхара.

Кхы цхьаькха лоархIамера башхало а я кердача пятилетка. Аз дувцар халкъа боахама рациональнегIа йола пропорцеш хилийтара декхар да. ДIададахача ворхI шера яйгагIчулцкъаи ахаззеи сихагIа дегIаихай еза-йоккха промышленность. ХIанз темпашта юкъера юкъ иттлагIа дакъа мара хургьяц. Иштта гаргайоалаяь хIанзалца цIаккха а хиннаяц еза-йоккхеи яйгеи индустри дегIаахара темпаш.

ХIаьта а, гIалат хургда еза-йоккха промышленность чIоагIагIа дегIакхувлара тезис хийцай аьнна хийтача. Ай мичара, из тезис ше йолча тайпара юс. ДукхагIа дегIакхувла лерхI Iилма-технически прогресс сихъеш дола доакъош: электроэнергетика, машинаш ер, химически промышленность, металлурги.

Геттара эргайоал юрта боахамера индустри дегIакхувлара масштаб а. Iайха дIауйла ел Iа: цу даькъага дIайохийта пачхьалкхен капитальни вложенеш дIадахача пхе шерацa нийсийча дукха совгIа-эшашагIа йоацаш шозза дукхагIа хургья, цу юкъа халкъа боахамга дIайохийта ерригa капитальни вложенеш 47 процент дукхагIа хулача метте.

КIезигача лоархIаме йоацаш укх тайпара кхы цхьаькха башхало а я кердача пятилетка. IалаьматечIоагIа уйла тIайохийт бахача наха деча гIулакхашта. Цига керда техника юкъейоалаю, механизаци ю торгови предприятешкара йолаяь прачечнешка кхаччалца. Пятилетка чакхйоалаш шоззеи ахаззеи дукхагIа хургда бахача наха ду цIагIа эша гIулакхаш.

Лоацца аьлча, хIаьта из къаьстта белгалдаккха дезаш а да, юрта боахам, яйга промышленность, бахача наха ду гIулакхаш — уж дерригa доакъош чIоагIа айха дувзадолийт сага эшаш долча хIамашца. ХIаьта кердача пятилетке дукхагIа цу гIулакхашка дIайохийташ я вай экономика дегIаахара истоpe чухь хIанзалца бIарга ца яйна тайпа йоккхий капиталовложенеш.

— Кердача плана тIа малагIа цифр хет хьона эггара йоккхагIа, эггара лоархIамегIа?

— Нагахьа санна Iа яхар хоадамболашагIа аьлча? из сона хетаргахьа, укх тайпара хила езаш я: малагIа хьоккхамаш да, — сона, Струмилина, фуннагIа хете а, — эггара лоархIамегIа дараш? Цу тайпарча хаттара вIалла шек а ца воалаш жоп лургдар аз: къахьегама овсарлеи энергетикеи. ГIулакх сенах латт аьлча, из латт, халкъа боахама планаш кхоачаш а тIехкхоачаш а еча хоадамболлаш дола дакъа лоацараш духхьал уж хьоккхамаш хиларах. Царех тийша я халкъа боахама кхыдола доакъош дегIаахара темпаш а.

Цудухьа, пхе шера 33—35 процент, е шера дукха совгIа-эшашагIа йоацаш 7 процент лакхъе лерхI къахьегама овсарле промышленносте, хIаьта юрта боахаме — 40—45 процент, е шера 8—9 процент. Из геттара лакха темп я. ХIаьта цига чIоагIа лоархIаме да Iилманеи техниканеи карагIдаьннарех мамогга дукхагIа пайда эцар. Цудухьа да пхе шера плана тIа Iилма-технически прогресс сихъе, Iилман тохкамаш шерра дегIадоаладе, царех производстве сихха пайда эца лаьрхIа хилар а.

ХIанз энергетиках дувцаргда вай: Директивашка хьежжа 840—850 миллиард киловатт-сахьат, е 1965 шерарчул 67 процент дукхагIа электроэнерги яккха езаш я 1970 шера. Хьона ма гарра, из Iалаьмате дукха я, къаьстта а нагахьа санна еррига промышленни продукце боарам пхе шера цкъаи ахаззеи лакхлургболаш хилар теркал дича. Цу тайпара, ерригa промышленность дегIаахара темпел лакхагIа хургйолаш я энергетика дегIаахара темпаш. Из ший лаpрагIа да. ХIаьта а, кхыметтел из цифр а кхы лакхъяла йиш йоацаш яц аьнна хетац сона. Вай энергетика — индустри дегIаахара лардий из лард — кхы а сихагIа дегIаахар ловра сона.

— Хоьш да, хьа тайп-тайпарча Iилман хьашташта юкъе СибарегIеи советски Дальни Востокеи производительни низаша зIамига моттиг лоацаш хинна ца хилар. Кердача пятилетка плано лаьрхIад уж районаш сихагIа дегIаихувла. Халкъа боахама малагIа лоархIам болаш я СибарегIеи Дальни Востоки?

— Сона, экономист хиларах тарра, цифрашца къоастам беш аттагIа да. Мел екъа яле а, тешамегIа я уж. Цу тайппара, триллионаш тоннаш кIора запасаш я СибарегIеня Дальни Востокеи районашка, цига я Малхбузен-СибарегIен лохаленера йоккха мехкдаьтта бассейн, чот яь варгвоацаш дукха аьшка рудаш, дарегIча электроэнерге Iалаьмате йоккхий запасаш. ХIаьта укх пятилетке а Урала малхбоаленгахьарча районаша еррига Союзе боаккхача кIора юкъе лоаца дакъа 45 процент хургда, газа — 35, мехкдаьттана — 16 процент. Укхаза доаккхаргда алюминеx ши дакъа, яазал цIаста, кхоалагIа дакъа гаргга целлюлоза. Гаьнна тIехьагIа хургдар дийцача, со шеко йолаш вац мехка мехкдаьттан энергетически проблема духхьал цу моттигашка къоастаергйолаш хиларах.

— Американски кепа йоазоно, кердача пхе шера планах йолча Директивай проект ше йоашхаш, укх тIехьарча хана хьанхайнаду, коммунизмега хьош бола ший никъ лаьгIбеш йоалл Советски Союз, яхаш. Цу хабарех лаьца фу оалалургда хьога?

— Даьсса хабар мара кхы хIама дац из. ЦIаькха а хьожаргда вай хIаьта—цифраша фу йоах. Бокъонца даьча арифметически лоархIамаша хьаьхокх (цунах тешара кхоачам ба 1960 шерарча ЦСУ сборники кердача пятилетка Директивай проекта хьаийцача), ворхI шера яьккха электроэнерги хIара шера юкъера лаьрхIача 38,8 миллиард киловатт-сахьат хинна хилар а хIаьта кердача пятилетка из 68 миллиард хургхилар а. Иштта «лаьгIлуш» я уж темпаш халкъа боахама кхыча доакъошка а. Ераш я кхы а массехк цифр хIара шера юкъера лаьрхIача укх шера дукхагIа даьха болат 5,1 миллион тонн хиннад, дIахорча пхе шера доаккхаргдар 7 миллион тонн хургда, мехкдаьтта 18,5 миллион тонн даьхад, 21,4 миллион тонн доахаргда.

Сона хет, цу цифраша шоашта хьалхара шоаш дувц, аьнна. Уж япха хьаштдац.

Къамаьл чакхдоаллаш са ала безам болаш укх тайпара цхьа хIама да. СССР-е коммунистически общество хьалъеш хиларо вайна хьалхашка оттаю къоастае езаш йола керда проблемаш. ХIаьта царех дукха яраш коммунизма материально-технически база хьалъеча юкъе шийгара доккха дакъа лоацаргдолаш йолча укх пятилетке кхоачашъергья.

(АПН).

СЕТЕВОЙ ГРАФИКАХ БУРОВОЙШ ХЬАЛЪЯРА ОПЫТ

Бурош деттача контора производственни балха юкъе чIоагIа лоархIаме да вышкомонтажни балхаш. Конторерча беррига болхлоех 12,5 процент гаргга бараш уж балхаш деш ба. Цхьабакъда, буровойш хьалъяра балхаш деш селла дукха болхлой боллашехь а уж хьалъелга геттара ледара лел. Цу гIулакхо цкъаза юкъагIдоах оттаяьча графикагIа бурув деттара план кхоачашъелга. Иштта бурув деттача конторе гIолла буровойш хьалъярга йода ха юккъера лаьрхIача дукхагIа хул нормативагIа йоагIачул.

Бурови вышкаш хьалъярга дIауха ха укх тIехьарча шерашка дукхагIа хилар доашхалу чоалхане дийрзача геолого-технически хьалашка кIоаргагIа бурув а детташ скважинаш йоахаш хиларца дувзаденна бурови вышкаш хьалъярга а царна монтаж ярга а уха къахьегам алсамбаларца. Из бахьан долаш кхы тIа а оборудовани уттае езаши яйгагIа йолча оборудованешка меттел тIехкIоарга бурув деттара лаьрхIа езагIа йола оборудовани уттае езаши хул. 41 метр лакхача вышкашта меттел 53 метр лакха вышкаш уттае езаш, комплекта юкъе 3—4 насос яхийта езаш, лоабат кийчбара болх вIаштIехьбаккха безаш, кхыдараш де дезаш хул.

Бурув деттача балхех ха ялар дикка боккхача боараме вышко-монтажни балхий организационни формай, методий, техника хьалах тийша да, хIана аьлча вышкаш хьалъяр скважинаш кийчъяра юкъерча циклерча вIаши ювзаеннача шоаш къаьст-къаьста йолча кхаь этапах цаI я.

Из бахьан долаш, буровойш хьалъелга сихдар духьа, дукха къахьегам бодача процессашта механизаци яра: бульдозераш, скрепераш, подъемни кранаш, экскавтораш, кхыяраш леляра наькъа тIа ихаб бурув деттача конторербараш. ХIаьта иштта буровой оборудовани нийсъяь дIаоттаяра схемаш хувца а понагIа пайда беш йола стандартни схемаш къестае а йийзай, буровой оборудовани вIашагIйоллача хана стандартни деталаш юкъеахийта цо йиш хулийтандаь. Цхьабакъда, ГРМЗ яхача заводо кийчъю 4 метр йола йоккхий блокаш ца хилар бахьан долаш хIанз а геттара кIезига юкъекхухь стандартни элементашца монтаж е йиш хулийташ йола боккъала а дика вIаштIехьъялккха оборудовани нийсача мугIарегIа дIаоттаяра схема.

Вакъдар аьлча, нийсача мугIарагIарча схемагIа вIашагIйийхка эггара хьалхагIара вышкаш хьалъелга геттара лаьгIа лелар, хиланза яргйоаца еррига стандартни деталаш йоацаш хиларах. Цхьабакъда, еррига буровойш хьалъелга нийсача мугIарагIарча схемага даккхар дIахо бакъахьа хургда, цо буровойя керттерча узлашта, блокашта, обвязкашта стандартизаци е йиш хулийтаргьяц, хIаьта юххера а цунах буровой хьалъелга а доаташ, из вIашагIйоллилга, вешта аьлча, къаьсткъаьста йола блокаш шоайла вIашагIхоттилгеи обвязка элементаш вIашагIхоттилгеи а хургда. Цо гаьнна кIезигагIа ха йохийтаргья буровой вышка хьалъярга.

ХIаьта хIанз бурув деттача конторера буровойш хьалъяра керттера метод металлически лардаш а йолаш йола агрегатни яр я, хIана аьлча, конторага кхоачамбалла йоккхий блокаш яц. Цо а, ший аргIанна, юхаувз буровой вышкаш хьалъяра темпаш.

Цул совгIа, буровойш хьалъяра сухалаш чIоагIа лаьгIду дукха къахьегам бодача лаьттанца деча балхашта механизаци эсала яь хиларо (экскавтораш, трактораш-бурош вIалла а ца хиларо, бульдозераш кIезига хиларо), хIаьта иштта вышкаш вIашагIъехкача бригадай къахьегам вIаштIехьбаккхараи уж материально-технически Iалашъяраи юкъе кхоачамбоацараш хиларо а.

1965 шера тха контора вышкаш вIашагIъехкача цехе яр хIаранеца 16 саг а волаш йола вышкаш вIашагIъехка ши бригада, буровой оборудованена ремонт яраи из нийсъеш вIаштIехьъяхараи йола звено, электросварщикий, хаьхой группаш, херх хьокха рама. Цу бригадаша 1965 шера хьалйир 10 буровой вышка, царех 8 йиллача ханал хьалхагIа а еш.

1965 шу чакхдоаллаш, НИС-а (нормативно-тохкама станце) болхлошеи «Грознефть» яхача объединене бурув деттара отделои мога а даь, тха конторе юкъекхахьа йолайир къахьегам вIаштIехьбаккхара керда прогрессивни метод — буровойш хьалъеча сетевой планировани елгеи доал делгеи (СПУ). Из хьалха латта къахьегам вIаштIехьбаккхара прогрессивни метод (СПУ) юкъеяхьаро торо хулийт кхоачашде лаьрхIар оттаьча хана е эггара лоацагIча хана йистедаккха. СПУ система керттера башхало я объект сетевой графика новкъосталца хьалъелга.

Сетевой график нийсача мугIарегIарчул толашагIа хилара керттера башхалонаш ераш я: сетевой графико торо хулийт балхаш кхоачаш ме ду царех юкъагIдисара кхерам уттараш, вешта аьлча, резерва ха йоацаш дуса балхаш малагIаш да гуччахьа бIаргаго; цо йиш хулийт чехкка цига эша гIулакхаш де, вешта аьлча, халонаш кIезигагIа йолча кхыча участкашкара кхы тIа эша болхлой низ, механизмаш, материальни средстваш цига тIаахийта.

Тха конторе сетевой графикагIа эггара хьалхагIа хьалъе йолаяьй Заманкулера № 62 йола буровой. Из график оттаяра оаха ер документаш дахьийтар «Грознефть» яхача объединене НИС-е: буровой вышка хьалъе йолае а хьалъяь яккха а лерхIа ханаш, малагIа оборудовани оттае а из мичара тIаккхахьа а лерхI, гIирс хьалбара майда кийчъярах, цига тIабода никъ биллярах, материальни, хи лини йилларах, электрониза лини вIашагIйолларах, телефонни лини йилларах, и. кх. дI. дола документаш.

Цу документий ларда тIа къоастам а баь, сетевой график оттайир НИС-а, бурув деттача отделенеца цхьана. «Сунжанефть» яхача мехкдаьтта промыслай управлене начальника чIоагI а яь, гIирс хьалбеча моллагIча боараме дале а дакъа лоацача ерригача цехашкеи участкашкеи дIаяхьийтар из.

Сетевой график вышкомонтажни бригада пусковой конференце йийцар. Цу конференце бригадах 4 звено йир, царех хIаранена заданеш елар цар кхоачашде дезача балхий хьакъехьа. Балхаш кхоачаш ме ду звеной дукхала состав хувцалора балхага ахийта безача къахьегама дукхалга а из кхоачашбара юхеюсача ханага а хьежжа. Заманкулера № 62 йола буровой хьалъяра дерригa балхаш графикал гаьнна хьалха а дувлаш кхоачашдора, хIаьта из буровой йиллача ханал 3 ди хьалхагIа хьалъяь а яьлар.

Заманкулерча № 62 йола буровой хьалъеш дувлийта гIалаташ теркал а даь, бурув деттача контора приказ делар, ер гIулакхаш де керттера механик декхарийла а веш: кхы а керда хьалъеча буровой гIишлошъяра-монтажни бригадашта талханза йола оборудовани лоаттае, бурув дийтта йоалача бурув деттача оборудованена дефектни ведомосташ уттаделгеи цунна профилактически ремонт елгеи вIаштIехьдаккха.

1965 шера сетевой графикагIа хьалйир йиллача ханал ши ди хьалхагIа яь яьнна № 139 йола буровой. Из буровой хьалъеча нийсденна кхоачамбоацар дар гIишло херх хьеккхача материалашцеи транспортацеи во Iалашъеш хилар.

Сетевой графикагIа хьалъяь ерригa а буровойш из а тIехьа 6 я. Уж ерригаш а ехкача ханел 2—3 ди хьалхагIа хьалъяь яьлар. Хьалхара пхиь хьалийр оаха ахийтача материалашка хьежжа нормативно-тохкама станце болхлоша уттаяьча графикех. ХIаьта № 143 йола буровой хьалъяра сетевой график тха контора болхлой низаца оттаяьяр.

Къаьстта а чIоагIагIа уйла тIаахийта еза хьалъю объекташ хиланза яргйоацача материалашцеи оборудованецеи Iалашъелга вIаштIехьдаккхара.

Сетевой график массе а разделий хьакъехьа кхоачашъелга Iалашдаро «Грознефть» яхача объединене ерригача бурув деттара предприятешка торо хулийтаргья къахьегам кердача, прогрессивни тайпара вIаштIехьбахарга йовла. Цо дукха а лоацъергья буровой вышкаш хьалъяь яхара ханаш.

В. КОЛЬЯНКО,
Карабулански кIоарга бурув деттача контора производственно-технически отдела керттера инженер.

«АГИТАТОРА БЛОКНОТА» ЯЛХЛАГIА НОМЕР

Кепа а теха араяьннай КПСС Нохч - ГIалгIай обкома пропагандаи агитацеи отдела «Агитатора блокнота» аргIанара номер.

Цун хьалхарча оагIонаш тIа кепа техача «Таханарча агитационни балха керттердар» яхача редакционни статья тIа дувц 1966 — 1970 шерашка СССР халкъа боахам дегIабоалабара пхе шера планах йолча КПСС XXIII съезда Директивай проект къахьегамхошта шерра дIайовзийтара хьакъехьара партийни организацей декхараш.

Беседаш ераштa новкъостала блокнота тIа еннай Директивай проект ювцаш хиннача областной партийни активах лаьца отчет.

«Агитаце практика» яхача рубрика кIал я Сунженски района XIX партсъезда цIерахча колхоза партийни организаце агитатора Георгий Волнякова колхозни производства резерваехи пхе шера планахи лаьца йола беседа.

Блокнота тIа, я агитаторашта новкъостала йола республика промышленноста резрвай хьакъехьарча фактайи цифрайи подборка.

Стендаши плакаташи кийчъяра хьакъехьара хьехамаш а да «Агитатора блокнота» тIа.

Ю. ПОВАЛЯЕВ.

«СЕРДАЛО»
2-гIа оагI. 22 март, 1966 шу.

КХАШТА ДИКА ГӀУЛАКХ ДУ

Пятилетка хьалхарча шера лакхара социалистически декхараш тӀайийцад тха бригада коллективо. ХӀора гектара тӀа 25 центнер ка бола ялат, 45 центнер хьажкӀа, 18 центнер гидуаргаш хьалккхе лаьрхӀад оаха.

Юххьанца денз дика дӀаболабир бригадо шоай болх. Кхаь дийнахьа макха баьккхар 750 гектар латта. Механизатораша Орлов Василе, Иванов Николая, кхыбараша сменах 80 гектара макха боаккхар. Из да планал 20 гектар совгӀа.

Цхьан дийнахьа культиваци яьбьлар механизатораш горох дӀаезача 50 гектара. ХӀанз из лаьтта горох дӀайийна а катокаш тоххаь а даьннад.

Дика хьийкъар дӀадахача шера тха бригада дӀайийна хьажкӀа. ХӀора гектара тӀера 46 центнер фуалъяьккха хьажкӀа чуера оаха. Уж толамаш даьхар оаха агротехнико яххача тайпара, минеральни органически удобренешца лаьтта тоадеш гӀулакх дар бахьан долаш. Керттерча оахама кӀал яхийтар 10 тонн моттигера удобренеш. Культура дӀаюаш суперфосфат тессар. Иштта гӀулакх даьд хьажкӀа дӀаюргйолча лаьттана укх шера а.

ХӀанз бӀаьстан юххьанцара балхаш чакхдаьннад. Гураха дӀайийнача культураашта минеральни удобренешца подкормка еш боахк механизатораш. Дика болх бу механизатораша Н. Домановей В. Головиней. Дийнахьа 40—50 гектара подкормка ю царех хӀаране. ХӀаналехьа 200 гектара подкормка яь баьнаб. Гураха юв культураш дӀайийнача еррига майдана азотни удобренешца подкормка ергйолаш да тхо.

Укх шера 350 гектара тӀа гидуаргаш юргья тха бригадо. Царех 200 гектара хӀаране тӀа кхоккха центнер йолаш фосфорни калийни удобренеш тайсай. Юхедисача лаьтта товсаш латт.

Дика стан, салаӀа цӀенош, стоповй а тха.

Н. КУЗНЕЦОВ,
Сунженски района «ЦӀеча Эскара» цӀерахча колхоза кхаш леладеча цхьоалагӀча бригада бригадир.

ДЕКХАРАШ КХОАЧАШДУЛУРГДОЛАШ ДА

Тха района хьахьесовхошта хьалхашка латта декхараш ма дарра дувцаш хилча, эггара хьалха белгалъяккха еза материально-технически база.

ХӀанз района боахамашка я 322 трактор, 50 комбайн, 200 совгӀа автомашин, кхыйола юртбоахама техника. ДукхагӀа яраш керда машинаш я уж. Пхе шера района боахамашка кхоачаргья 212 трактор, царех 87 гусеничнии 125 чархаш тӀарен, ялаташ чуэца 43 комбайн, 74 грузовой автомобиль, кхыйола техника. Цу цифраша хьахьокх совхозаш технически мел кийчъенна хургья, пхе шера кхоачалде лаьрхӀа декхараш кхоачащдара торонаш мел дукха хургья.

Цу даькъе лоархӀаметӀарчарех цхьа гӀулакх да тракторехи кхыча техникахи пайда нийса эцар. Машинашта денш дола технически гӀулакх хӀанз а дика вӀаштӀехьдаланза да тха. Хан-хаьнахьа хьажац техникага. ХӀаьта из бахьан долаш техника ханал хьалха тишлу, из леларга мах дукхагӀа дӀа а бода.

Техниках пайда эцарца айхха дувзаденна да кадрех дола дош а. Механизатораш кхоачам болаш бац тха. ХӀаьта из дукхагӀча даькъе цхьаболча кулгалхоша цар лоархӀам беш ца хилар бахьан долаш а нийсденнад.

Укх тӀеххьарча хана района боахамашка хьалъяьй дукха бригадни станаш а юртбоахама машинаш кӀаллоаттаю кхоаллеенаш а. Цхьабакъда, уж станаш кийчъяра гӀулакх хӀанз укх сахьата воча хьала тӀа да. ХӀара кулгалхочо йоакхо е еза балхара баьнначa трактористашта дика хьалаш хилийтара.

Ремонт еч хана района боахамашка пачахьалкхен ружкъа кходарах боагӀа мах хӀанз а дӀабеннабац механизаторашта. Йизза терко еш дац цар квалификаци лакхъяра дош а. Из бахьан долаш 80 процент болча механизаторий квалификацеш эггара лохагӀча классах я.

Директивай проекта тӀа оттадаьд юрта боахаме электроэнерги дукха а дукхагӀа хулийтилга. Ер шу дӀадоладелча денз электрификаци еш латт Комсомольское яхача юрта а Мичурина цӀерахча совхоза территоре тӀарча кхыча объекташта а. Цу гӀулакха хьахифца 50 эзар сом ахча да.

Укх март бетта уж балхаш чакхдаргдолаш а Гехи-Чу, Рошни-Чу, Гехи яхача юрташта электрификаци яра 35 эзар сома маьха балхаш дӀададергдолаш а да.

Объекташта электрификаци ярца лерхӀар фуд аьлча, из да, хӀанз а, вайна ма харра, механизаци лохача боараме латташ болча хьайбай боахамера къахьегам аттача боаккхилга. Цудуха хӀанз декхар оттадаьд керда хьалъеш мел йола объекташ комплексни механизацеца мара эксплуатаце дӀалургйоацаш.

ДӀахорча пхе шера тха кхоачашъе езаш йола планаш хӀанз тха йолча торонашка хьежача кхоачашъюлургйолаш я. Оаха ткоай дерриг низаш оарцагӀдоахаргда уж толаме кхоачашъяра.

А. АВЕРИН,
Урус-Мартана районни юрта боахама производственни управлене керттера инженер.

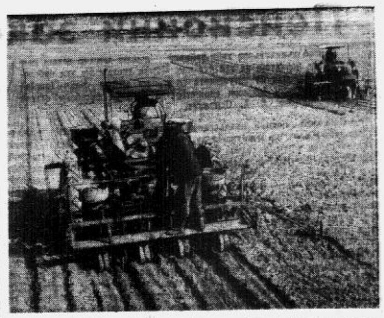

ТАДЖИКИСТАНА КЪУЛБЕХЬЕ БОКЪОНЦА БӀАЬСТИ ЯЬННА ЙОАЛАШ ЛАТТ. КУРГАН-ТЮБИНСКИ РАЙОНА КАРЛА МАРКСА ЦӀЕРАХЧА КОЛХОЗЕ ЮКЪ-ЮКЪЕ ДӀАВЕ ВОЛАБЕННАВ БОАМБИ. ВИДКЪА ХЬОАСА БОЛЧА БОАМБЕ ПЛАНТАЦЕША КОЛХОЗЕ 2400 ГЕКТАР ДӀАЛОАЦАРГЬЯ УКХ ШЕРА.

В. Стеченцева сурт.
ТАСС фотохроника.

ОКТЯБРО ЕННА КУЛЬТУРА

Советски Союзе культурни революци чакхъяьккхара чоалханерча белгалонех цаӀ яр вай мохк дукха къамаш дахаш хилар. Юххьанца цар культура, цар кхетам, цар Ӏаьдалаш тайп-тайпара дар. Къаьстта тӀехьадиса дар зӀамига къамаш. Цар культура дегӀайоалаяра боккха терхам тӀабахийтар Советий Ӏаьдало. Цу тайпарча моттигех цаӀ яр Нохч-ГӀалгӀайче а. КӀезига дегӀаена яр укхазара промышленность, эсала бар юрта боахам. Экономика тӀехьайисарга хьежжа тӀехьайисар культура.

Паччахьа Ӏаьдало чӀоагӀа Ӏоткъам бора, кхыдолча дукккхача зӀамигача къамашта санна, нохч-гӀалгӀай къаманна а. Къаьстта духьала дар из дешара. Шийх хур дора цо нах кхетаме ца хилийта гӀерташ. Долаш дола дешар а наха пайдана доаца бусалба дешар дар. Цу дешара керте латтар моллаш. Наха ца кхетабеча Ӏарбий меттала бусалба ды бар хьехаш хиннар. Бусалба дешаро лерхӀаш хиннар алхха бусалба ды боаржабар дар.

ТкъестлагӀча бӀаьшере юккъе денз хьаелла йолаенна лоаман школаш геттара кӀезига торонаш йолаш яр. ГӀалгӀайче хинна Назрановски школей Нохчийче хинна Грозненски школей тоъацар кӀезиг-дукха а хӀоургйолаш вайнаьха бераштa дешар хьеха. МаӀача наха юкъе дийша саг нагтахьа мара нийслуш ца хиннача метте кхалнах вӀалла дийша а бац ала йиш йолаш бар.

Вай мехка культурни революци кхоачашъяра баьча боккхача чоалханерча балха юкъе лоархӀамерча гӀулакхех цаӀ дийша боацача дукккхача нахага дешийталга (ликбез) вӀашагӀдолар дар. Из болх шерра дӀаболабир Совнаркома 1919 шера В. И. Ленина кулг а яздаь чӀоагӀъяь хиннача Декретаца «РСФСР бахархошта юкъе деша-язде ца ховлга дӀадаккхарах».

Граждански тӀом эггара сихбеннача хана из документ арадаларо хьахьокх мел терхам тӀабохийташ хиннаб парте дешара гӀулакха.

Беррига мехка санна, Нохч-ГӀалгӀайче а дӀаболабелар бахархошта юкъе деша-язде ца ховлга дӀадаккхара болх. Бакъда, Ӏалаьмате хала дар укхаза из болх дӀабахьа. Йиттаеш юрташ белогвардейцаша йоагаяь а йохаяь а яр. Ялат, баркъа, цӀенош доацаш бар нах. Цу тӀа классови къовсам коачбенна «кхехкаш» бар, юхейисача контрреволюционни элементашеи ды лелабечари чӀоагӀа духьале йора партеи правительстваи соцамаш кхоачашдара.

Цхьабакъда, болхлошеи ахархошеи дега тӀара къоабалдаь тӀайийцар Советий Ӏаьдало оттадаь из лоархӀаме декхар. Дукха нах бар—къаьнеи къонеи — школашкеи ликпункташкей деша хайша. Турту-хуторе ваьхача воккхача саго Осмиев Ӏаьлас юрт совете а вена деша дӀаэца ше, аьнна, дехар дир. Ножай-Юртара къаьна ахархо Шугаев Хьамид дешан за вола ткъо саг а воалавеш вера юртсовете. Шийх цӀеношка ликпункт хьаелла бокъо я, шийна, аьлар воккхача саго. «Са воӀ хургва акхарна хьехаш», — тӀатехар цо тӀаккха.

Уж тайпа моттигаш дукккхача юрташка нийслора.

Деша-язде ца ховлга дӀадаккхара балха юкъе лоархӀаме моттиг дӀалаьцар Къилбаседа-Кавказски крайкома инициативах вӀашагӀйийхкача культпоходаша. Дешарах дика кайоалача моттигаша шерра гӀо дора тӀехьайисача моттигашта: культармейцаш ухийтар, ахча телар, книжкаш, тетрадаш, хӀаьта кхы эша хӀама Ӏалашдора.

Масала, чӀоагӀа новкъостал дир Нохчийченна «ДӀадаккха деша-язде ца ховлга!» яхача Ерригукраински общества. Цу тайпарча моттигерча обществаца цхьана украински новкъосташа хьаеллар ликпункташ, изба-читальнеш, цӀе уголокаш, клубаш, хӀана аьлча культпросветучрежденеша доккха дакъа лоацар наха юкъе дешар доаржадара балхаца. Цу тайпара новкъостал дир ГӀалгӀайченна город Ростово.

Цу дерригане вӀаштӀехьдалийтар 1931 шера денз 1934 шерага кхачалца йолча хана ликпункташкеи школашкеи 95 эзар совгӀа деша-язде ца ховча наха дешар Ӏомаде. 1927 шера ликпункте деша ягӀаш цаӀ лоаман кхалсаг хиннаеце, 1933 шера духхьала цхьан Нохчийче а ликпункташка деша-язде Ӏомалуш 2410 кхалсаг яр. 1920 шера дийша нах 0,8 процент мара ца хиннача Нохчийче 1931 шера деша-язде хов нах 49 процент бар, хӀаьта ГӀалгӀайче цу хана юкъера лаьрхӀача 3 процентагара 34 процентага кхаччалца лакхделар дешар Ӏомаделга.

СОВЕТСКИ ӀАЬДАЛА 50 ШУ ДИЗАРГА

Дешар Ӏомаделга шердара, деша-язде ца ховлга дӀадаккхара балха юкъе чӀоагӀа лоархӀаме дар массане а кхетадергдола наьна меттала йоазув вӀаштӀехьдаккхар. Хьалха хинна Ӏарбий йоазув наха кхета ца деш дар. Цу тӀа Ӏарбий йоазонца хьехаш хиннараш алхха дына гӀулакхаш мара дацар. Дукккхача наха эшаш дараш кхоачашдацар цу йоазоно, бакъда цох тоъам беш бар ды лелабераш.

20-ча шерашка шоай йоазонаш ца хиннача зӀамигача къамашта лаьрхӀа вӀашагӀделлар латински алапех латта йоазув. Из тайпа йоазув тайийцар 1923 шера ГӀалгӀайче, хӀаьта 1925 шера Нохчийче а тӀайийцар из латински лардах латта йоазув. Алфавита латинизаци яро торо хилийтар дешар шерра доаржаде. Латински алфавит дешара юкъехьош гучаьянна моттигашкара инициатива могайир партеи правительстваи. 1930 шера араяьннача СССР ВЦИК-а постановлене белгалдора «латински алфавит Ӏарбий графикал котдаьннилга, 3,5 миллион нах чубоагӀа 36 къам юкъе а лоацаш».

Цунга хьежжа дегӀадера школашка дешар Ӏомаделга а. 1932—1933 дешара шера 301 школа яр Нохч-ГӀалгӀайче, хӀаьта дешархой 74800 бар.

Цу хана денз, цӀаккха лаьгӀ ца луш, шерлуш хьалоагӀа вай республикера дешар. 20-ча шерашка болх бе йолаеннача Грозненски мехкдаьтта института доккха дакъа лаьцар лакха квалификаци йола специалисташ кийчбара балхаца.

ТӀема хьалхарча пятилеткай шерашка халкъа боахам лоадам боллаш дегӀабарах доккхий хувцамаш хилар Нохч-ГӀалгӀай халкъа духовни вахара чухь. Цу хьакъехьа чӀоагӀа лоархӀаме хилар Нохчийчен ГӀалгӀайчен вӀашагӀ а теха, 1934 шера автономни области. 1936 шера автономни республикеи яр. Цу шерашка дика айделар культуран гӀишлошъелга, къаьстта терхам тӀабохийтар дешара. Кхыметтел кхоалагӀча пятилетка кхаь шера а дешара гӀулакха 153 миллион сом ахча дахийтар. 30-ча шерашка гучадаьлар, зӀамигача къамий дешар дегӀадоаладара эрсий мотт Ӏомабелга пайдане а чӀоагӀа эшаш а гӀулакх долга. Цо шийх аргӀах хьахьийкхар дешар дӀахо дегӀадоаладара латински алфавита меттел эрсий алфавит дешара юкъедахьа дезилга. ХӀаьта из болх а толаме чакхбаьлар 1938 шера. Цу хана денз хьа зеденначох, дешар дикагӀа дегӀадоаладе вӀаштӀехьадоалийт эрсий алфавито.

Боахама-политически толамий ларда тӀа лоацчача исторически хана чухь Нохч-ГӀалгӀайченах индустриальни-колхозни республика хилар. Нохч-ГӀалгӀай Автономни Республика духовни ганзаш дегӀаухаргйола торонаш гучаяьлар къаьстта XX, XXI, XXII съездаш хиначул тӀехьагӀа. ХӀанз вай республике я 469 дийнахьареи 83 сайрийнареи школаш. Цу школашка хьехаш 10 эзар хьехархои дешаш 237 эзар дешархои ва. 22 эзар кагий нахи мехкарийи дийша баьнаб семилетка шерашка профессионально-технически училищешка.

ХӀанз республике 12 вузи техникуми я, хӀаьта 14 Ӏилма-тохкама институташи цар филиалаши я. ХӀара 10 эзар бахархошта лаьрхӀача 254 студент ва, хӀаьта ерригача республике лаьрхӀача 10 Ӏилмай доктори, 129 Ӏилмай кандидати, 1008 саг Ӏилман болхлои ва. Хийцца ала йиш йолаш да, Нохч-ГӀалгӀайче дешар-йоазув ца хов нах боаца республика я аьнна.

Культура лакхъялара эггара дикагӀа тешалду Октябро енна маӀача наха нийсса йола кхалнаьха бокъонаш вахарца кхоачашхиларо. 98 эзар кхалсаг я республика экономикаи культураи тайп-тайпарча доакъошка болх беш. Царех 17 эзар кхалсаг лакхерен юкъерен дешар дийша я. 62 кхалсаг Нохч-ГӀалгӀай АССР-а Лакхехварча Совета депутат я. Моттигерча Советий депутатех нийсса ахаш кхалнах ба, хӀаьта хьехархоштеи лораштеи юкъе аханел дукхагӀа а ба кхалнах.

Нохч-ГӀалгӀай халкъа культура, къаьстта дешар, дӀахо дегӀадоаладара йоккхий торонаш хьаелларгья КПСС XXIII съездо. ЛоархӀаме лакхлургья халкъа культура хьатӀаэттача пятилетка шерашка.

З. ДЖАМБУЛАТОВА,
исторически Ӏилмай кандидат.

ХЬАЛХАРА МОТТИГ ЯККХАРА

Дукха ха яьккхай Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода установкашта юкъе хьалхара моттиг лелаеш нов. Абасалиев керте латтача № 1—2 йолча установка коллективо. Цунгара хьалхара моттиг хьаяккха лаьрхӀар Ширый Владимир Григорьевич керте латтача № 8 йолча установка технологаша. Чурча кхоачамех бизза пайда а эцаш дӀаболабир установка коллективо болх. Иштта къахьегара хӀанзлехьа завода установкашта юкъе хьалхара моттиг яьккхай цо.

КПСС XXIII-ча съезда сийленца накъа яхара доккхий социалистически декхараш тӀайийцад коллективо. Цо лаьрхӀад квартала план ханал хьалха кхоачашъе а, планал совгӀа массехк эзар тонн мехкдаьтта сийрда продукташ арахеца а. Планах лаьрхӀачул 5 процент совгӀа кхоргья Ӏы, реагенташ — 15 процент. Пачхаьалкхенна бӀаьш сомаш пайда лургбола кхо рационализаторски предложени балха юкъекъоргья. Уж декхараш графикал хьалха бувлаш кхоачашду установка технологаша.

Шин бетта план массехк ди хьалха кхоачашйир. Кхы а дикагӀа болх беш я установка коллектив укх бетта. Хьалхарча ах бетта план 113,3 процент кхоачашъяьй. Планах лаьрхӀачул совгӀа арахийцай бӀаьш тоннаш мехкдаьтта сийрда продукци. Мишта вӀаштӀехьдоал шун иштта лакха къахьегама толамаш даха, аьнна даьча хаттара жоп луш установка начальника нов. Ширый аьлар: «Тха толамий къайле латт оаха хадданза установка технологически режим эргаяхарех, болх нийса вӀаштӀехьбаккхарах, чурча торонех бизза пайда эцарах».

Иштта да а да из. Укх шера цхьаккха моттиг хиннаац укхаза технологически режим толхаяь. Цу гӀулакха чӀоагӀа лоархӀаме да установка сменаша дӀа-юха луш леладу вахтови книжка. Цу тӀа хӀара смена коллективо дӀаязду ше болх беча сменах балха нийсденна дукадари кхоачамбоацари, ше кхоачашдаь балхаш, керттера теркам тӀабахийта беза моттиг. Цудухьа тӀайоагӀача сменашка гуш хул хьалха дӀаяхача смена баь болх. Цо белгалдаьха а цун дӀадаха ца кхийна а кхоачамбоацараш сиха дӀадоах. Цудухьа балха тӀа хьовзам хилац.

Установкага ремонт ца еш планал совгӀа болх байтара а хьинаре къахьег установка технологаша. Планах шу даьлча капитальни ремонт е езаче установкага цхьан шереи ялх беттаи болх байтаб. Цудухьа дикка лакхъенннай къахьегама овсарле.

Металли материалаши кхоярех московски ленинградски предприятей болам хьал а лаьца дикка къахьег технологаша. Укх 2—2,5 бетта Ӏы, электроэнерги, реагенташ кхоярах пачхаьалкхенна кхоъдаь ахча массехк эзар сом да. Цул совгӀа цкъа пайда ийцача хица дӀаухаш дов мехкдаьтта дикка кӀезигдаьд. Цо а боккха пайда баьб, пачхаьалкхенна.

Хьамсарча парте съезда сийна укх квартала план 22—24-ча марта кхоачашъе лерхӀ установка технологаша. Цу даькъе дика къахьегаш ба технологаш нн. Гутенко Дмитрий, Генерозов Евгений, Шевченко Надежда, кхыбараш.

Б. ДОТМАРЗИЕВ.

РАКА ДУХЬАЛА КЪОВСАМ ЛОАТТАБУ МЕДИЦИНО

Адамий истори хьадоладелча денз белгалдеш хьадоагӀаш да сага хула дестамаш. Дестамаш хьахилара ладараш техкачул тӀехьагӀа гучадаьлар, уж шин тайпара хилар: зенне доланши доацаши. Зенне доаца дестамаш дукхагӀа хул сага. Уж белгалдоал шортигагӀа доккха хулаш хиларца, хӀаьта, массаза а, капсуль оалаш бола ший тайпара морд тӀабоаллаш а хул. Цхьабакъда, массане а де декхарийла долаш цхьа хӀама да: дегӀа тӀара моллагӀа а моттиг чӀоагӀъенна, бог тӀаьнна, къовлаенна шийна бӀарга яйча, цу сахьате лора тӀаваха веза хӀара саг, хӀана аьлча лора мара ховргдац царех дӀахо фу хургда.

Зеннера дестамаш шоай лоаттамга диллача раки саркомен яхача шин даькъа декъалуш да, хӀаьта ракови дестамех лоархӀаш да цӀека тӀа, шаьрача морда тӀа хулаш дола зеннера дестамаш, саркомах лоархӀаш да хотталуча тканашта, масала, тӀехкашта, пхьидашта хулаш дола дестамаш. Уж дестамаш морд тӀаболаш дац, уллуврча тканашка, лимфатически цӀий лелачеи мишка а цар клеткашка а доал. Нагахьа санна ший ханнахьа дарба ца доладойя, цӀий токой лимфои уллуврча тканашка дӀачухьу уж — эггара хьалхагӀа гаргагӀарча лимфатически железашка.

Зеннерча дестамашта кхы тӀехьа ца доалийташ дарба де деза.

Массехк шу хьалхагӀа денз керлача новкъа лестад рака проблема Ӏомаелга — из да моттигера — краера зенне дестамаш даржара башкалонаш тохкилга. Цу даькъе балхаш ду Москван, Ленинграда, Ростова, Еревана онкологически институташа, Якутска, Петрозаводска, Краснодара, Гоозне, Минска, СССР-ерча дукккхача кхыча городий онкологически диспансерашка.

Рака географи... Ӏилман цу граждайства бокъо хила йиш йолаш бий цу тайпара лостам? Хила йиш йолаш ба.

Нагахьа санна хьалха, медицински географех дувца вай доахке, теркалдаьраш шеко йоацаш инфекционни дола бӀеха лазараш мара хиннадеце а, хӀанз гучадаьккхад, зеннера дестамаш а тӀехьа лаьрхӀача, инфекционни доаца дуккха лазараш тайп-тайпарча мехкий наха юкъе а, цхьан мехка чухьа а, кхыметтел цхьан областе а шоай даржарга диллачa, тамашийна башхалонаш йолаш хилар. Дунен тайп-тайпарча зонашка раках дола лазараш Ӏомадеш болча тохкамхоша уйла яьй бахача наьха вахара белгалаларча хьалашта — оамалашта, Ӏаьдалашта, зеннера лазараш даржара юкъе духьалара бувзамаш дий-хьогӀ аьнна.

Цудухьа цхьа бахьан доацаш хила йиш йолаш дац, масала, цӀека хула рак Мексике, кейсарилга хула рак Англе, бага хула рак Инде, кӀаьдача къамарга хула рак Монголе эггара дукхагӀа белгалъяь хилар.

ЦӀека хула рак, масала, вай средне азиатски республикай юрташка бахача наха, кӀаьдача къамарга хула рак Казахстана, Якуте, Кареле цхьайолча районашка бахача наха дукхагӀа нийслуш хилар доашхаш дола бахьанаш хила дезаш да.

Гучадаьнначох, дестамаши уж хьедеш дола лазараши цхьан районашка дукхагӀа а кхыча районашка кӀезигагӀа а нийслуш хиларах латташ дац гӀулакх. Укхаза керттера яраш рака цхьайола формаш яржара башхалонаш я. Белгалдоаккхаргда вай, масала, цӀека рак, бага хула рак, кӀаьдача къамарга хула рак, пехкашта хула рак, цхьан районе каст-каста нийслуш а, хӀаьта вокхазахьа — нагтахьа мара нийслуш а дола хӀамаш хилар. Долче, моллагӀаш хинна а хила дезаш да-кх, хӀаьта цхьа тайпа лазараш хьедеш дола хьалаш. Цудухьа кхетадеш да, бокъонца овлангара денз уж тахка дезаш хилар.

Масала, белгалдаьнна да, Средни Азе бакача наха гӀаьле увзара меттел нас бага ехкаш хилар. Из — тхьамка, йокъ, кӀир, цхьадола лаьташ вӀашагӀа а эдаь кагий бурилгаш а йолаш хьаь цхьа хӀама я. Из метта кӀал йоаллаш цхьа ха а яьккха, тугаца дӀакхосс. Деннеи бийсаннеи пхийтта-ткъо грамм нас багайоаллаяр — из зӀамига боарам бац. Бакъда, наса доккхагӀа дола дакъа тугаца дӀа-м кхосс, кхосс а, цунах вож юхедисачо, багарча шаьрача морлах чу а деле, из боагабу, хӀаьта шкъаза багарча шодаца Ӏочу а йиэ, кейсарилга чу йода нас.

Юххера а, цу воча оамалга баьннача дукхагӀа болча наьха багара шаьра морд лийлхе а шоай тайпара богаш — лейкоплакеши папилломаши тӀаьле а хул. ГӀаьле увзарий багара духхьал уж моттигаш я зеннера дестамаш хулаш яраш. Уж тайпа дестамаш кхыча районашкарчул дукхагӀа белгалдаьннад Бухаре, Самарканде, Чарджоу, средне азиатски республикай цхьайолча кхыча районашка.

Шаьрача морда Ӏадкъар фий хӀаьта: тхьамка да, йокъ я е кӀир я? Тха экспедицеша белгалдаьккхад метта кӀалхарча шаьрача морда хулаш йола рак кӀир ца етташ нас кийчъеча моттигашкарчул дукхагӀа кӀир еттача моттигашка хулаш хилар.

ТӀаккха, нас ца увзача наха хулий бага рак? Хул. Боккхача лоархӀамe да багара цергаш е протезаш лартӀа хилар. Нагахьа санна цергий йистош ира хуле е теха цергаш овххийташ оттаяь еце, цар даим мотт, басилга чухье е сигале тед, хӀаьта из цхьа зулам ца доалаш дисa йиш йолаш а дац. ТӀаккха бага чов е дестам ца хилча дисац.

Гучаьннай гӀаьленаш, сигареташ, е махорка увзаш нах болча городаштеи юрташтеи юкъера шоай тайпара башхалонаш: бага хулача ракал шозза-кхозза дукхагӀа хул цига пехкашта рак, хӀаьта нас увзача моттигашка пехкашта хулача ракал шозза дукхагӀа хул бага рак.

Дукха ха йоацаш укх тайпара опыт яьй химикашеи экспериментаторашеи — онкологаша: 1000 гӀаьле йоха а яь, тхьамка даьккхад цар, цунах хьакъоастабаьб тхьамкий кӀув, хӀаьта цунна юкъера гучаьннай царна бензопирен оалаш йола химически вещество. Тайп-тайпарча боараме из вещество чу а йотташ цӀека кӀал боалийташ маха бийттаб лабораторни хьайбашта, тӀаккха цунах гучадаьлар экспериментальни дестам хьоадара шин миллиграммо кхоачамбеш хилар. Цхьабакъда, оаш ала тарлу, гӀаьле озача саго цкъа озаш 1000 гӀаьле озац. Нийса да, цхьабакъда, оалаш кица да: «тӀадамо кхера оат низаца а ца оаташ, каст-каста ӀотӀалегаш хиларца».

Йоагача гӀаьленна юхьера температура 500 — 600 градусага дӀакхоач, хӀаьта йоагаш кхоача ме лу тхьамкийи кавхатеи кӀур вӀашагӀа а увш химически ядаш (доханж) хул цунах.

Тешшаме хьахьекхад гӀаьле оазараи пехкашта рак хилараи юкъе духьалара бувзам хилар.

Цхьаболча автораштa хет, гӀаьле чӀоагӀагӀа озаш болча наха рак хьалхагӀа хул аьнна, хӀаьта лорий практико из бакъ а даьд. Раках цамогаш волча хӀара 100 сагах 80 совгӀа чӀоагӀагӀа гӀаьле увзараш хул.

Бакъда, пехкашта чов еш а дестам хулийташ а йола фактораш кхы а я я-м.

Белгалдаьннад, юрташка бахача нахачул дукхагӀа городашка бахача наха пехкашта рак хулаш хилар. Фуд цун маӀан? Гучох, фо цӀена ца хилар да. Цудухьа, общественни организацеша новкъостал а деш, городашкара фо цӀенде оарцагӀбаьннача гигиенисташа къовсам лоаттабу нах бронхитех, пехкашта хулача хронически воспаленех лорабар духьа лоаттабаь ца Ӏеш, пехкашта рак кӀезигагӀа хилийтар духьа а.

Белгалдаьнна кхы цхьаькха цхьа хӀама а да: цӀека хула рак къилбаседенерчул дукха а дукхагӀа нийслу мехка къулбехьене. Цо а цу тайпара хьахьокх, цӀека тӀа хувцамаш хулийташ, дестам хьоадеш дараш белгала шоай тайпара хьалаш хилар. Из дош техкача гучадаьннад, цу хана юхьа тӀарча цӀека инсоляци яро бӀайха хьежача маьхка кӀал дукккхача шерашка, мангала кий тӀа а йоацаш, болх барца юхьмараш ягийтаро чӀоагӀа Ӏоткъам беш хилар. Иштта моттиг нийсъелча юхьа тӀа дестам хьоаде тарлу.

КӀаьдача къамарга рак дукхагӀа хул сов дӀайха хӀама даара тӀера болча наха. Дукха ба, масала, 50—60 градус йӀайха суп е чай хилар дезац бола нах, хӀаьта вай дегӀа клеткаш йоагаю кхыметтел массехк минута 45 градус йолча температурана кӀал хилча а. Кера сов беза кхача баар, хан-ханнахьа хӀама ца даар, бекъа кхача баар, сов дирей кӀомей хӀамаш яар — уж долла хӀамаш кӀаьдача къамарген кейсарилгеи биткъача морда ца Ӏалкъа йиш яц. Цунах хьахул дегӀаца мистал кӀезига йола гастрит е йистош къовлайолийташ йола кейсарилга тӀара чов (лораша каллезна оал цунах), кейсарилга полипоз хул. Из рак яц, цхьабакъда, нагахьа санна диета дӀахо телхайой, шийх дегӀагара хьал теркалдеш ца хуле, уж лазараш ракага далар кхерам ба. Цхьабакъда, царба а даь уж лазараш дӀадоахе, кейсарилга рак хургьяц.

СССР медицински Ӏилмай Академе онкологе института экспедицей даннеех, вай мехка я бахача наха наьккха тӀа рак хинна нагахьа моттиг йоацаш йола районаш — Туркменски ССР, Бурятски АССР, Казахски ССР массехк область, кхыяраш. Цун бахьан расай башхалонех а е цига баха нах из лазар кӀезигагӀа тӀаэцаш хиларах а латташ дац. Цун бахьан кхы тайпа да. Хан-ханнахьа бера накха хьоккар, цӀаккха а аборташ ца яйтар (бераш дӀа ца дахийтар) — цу хӀамаша кӀезигагӀа хулийт наькха рак.

Цхьаькха а масал доаладергда вай: кера Ӏалаьмате чӀоагӀа эшаш йола йод геттара кӀезига йоалл Урала, Алтая, Памира городашкарча хих. Из бахьан долаш къамарга щитовидни железа совс. ХӀаьта цунна хула зуламера дестамаш эггара дукхагӀа белгалдаьнна моттигаш уж а я. Гучох, из а цхьа бахьан доацаш дац. Цхьабакъда, профилактически йод мелаш хилча из лазар хилар кхерам бац.

Масалаш кхы ца кхийлача а, лакхе дийначох кхетадеш да, дестамаш хулийташ дола бахьанаш мел дукха да. ДегӀаца цхьаккха а моттиг яц уж ца хулаш. Цхьабакъда, эггара дукхагӀа хул уж кейсарилга, маткана, пехкашта, цӀека, наькха, кӀаьдача къамарга, дамагӀана.

Наха рак мишта хул хар — рака географи Ӏомаяр — рака проблема йоваргйолча наькъех цаӀ ба, хӀаьта из тохкам беча медицашца цхьана дакъа лаца деза геологаша, этнографаша, географаша.

Рак яха лазар дӀа-хьа доалаш ца хилар хьахьокхаш факташ я. Дукха эзараш болча лораша балхаш даьд, хӀанз а ду клиникашкеи больницашкеи из лазар долча нахаца дукха хул уж, цхьабакъда, цхьаннатӀа а гучадаьннадац унахоща мел айха бувзам лелабича а из лазар дӀа-хьа доалаш хилар. Нагахьа санна мари сесаги е дезалхой цхьан ханна рак хулаш моттиг нийслой а, цун бахьан из дӀа-хьа йоалаш хилалоах а ца латташ, наьха Ӏаьдалаш, оамалаш е дестам хьоадеш дола кхы тайпа хьалаш цхьатара хиларах латт.

Сага вахара хьалаш кӀоаргга Ӏомадар — цигара гучадаха дезаш да рака цхьайола формаш а юкъе йоагӀаш дола дукккха лазараш хулийта бахьанаш.

А. ЧАКЛИН,
медицински Ӏилмай доктор.

Барт болча коллективе

Вай республикеи мехкеи ейза ца Ӏеш гаьнна доазол дехьа йоаз Грозненрча «Красный молот» завода мехкдаьтта аппаратура цеха арахеца продукци. Из дика кхета а деш, хьинаре къахьегаш хьайоагӀа цеха коллектив.

Завода цехашта юкъе йоккхагӀчарех лоархӀаш я мехкдаьтта аппаратура цех. Иле участок я цеха.

Цеха участкаштеи бригадаштеи юкъе шерра социалистически яьлержай, пятилетка хьалхарча шера план ханал хьалха кхоачашъяра. Яхье яьнача участкашта юкъе хьалха латт Панков Георгий Яковлевича кулгалду механически участка коллектив. ХӀара денна балха арановла укхаза 100 совгӀа саг. Цхьана боагӀа балха нохчо Махаев Жунид, эрсе Никишин Алексей, татар Енгулатов Равиль, эрмало Хачиянц Зинаида.

Дукха дувца йиш я тайп-тайпарча къамех латтача коллективах. Участке болх бераш дукхагӀбараш кадрови болхлой ба. Георгий Яковлевич цу участке болх беш вола ер вурийттлагӀа шу да. Эггара хьалха токаралла болх беволавелар из. ХӀаьта хӀанз механически участка начальник ва. ЧӀоагӀа теркам тӀабохийт цо шийх участке болх берий говзал лакхъяра. Шийх болх дика бовзаш, вӀаштӀехьбоаккхаш, нахаца Ӏымерза из хиларга хьежжа дика да коллективо доаха къахьегама толамаш.

Февраль бетта план 112 процент кхоачашъяьй цар, хӀаьта укх бетта пхийтта дийнахьа баьча балхо хьахьокх уж графикал хьалха бавнналга.

Цехо арахеца мехкдаьтта аппаратураш, колоннаш, фильтраш экспорта дӀаухийт Инде, Болгаре, Румыне, Польше. Уж хьаеча лоархӀаме дакъа лоац механически участка. ХӀанз участка коллективо кийчъю Афганистане юллача газопровода лаьрхӀа 720 диаметр йола турбаш, Болгарена лаьрхӀа гулъеш я колонна. ЧӀоагӀа теркам тӀабохийт цар арахеца продукци сакхат доацаш хилийтара. Нагахьа санна брак яь моттиг нийсъелча коллективо вӀашагӀ а кхийте дувц, кхы брак хургйоаца наькъаш лох.

Шоай производственни заданеш тӀеххоачаш а еш хьинаре къахьегаш хьабоагӀа коммунистически къахьегама ударникаш Еременко Иван, Зайцев Георгий, мастер Николаенко Василий. Сменни задани 180—200 процент кхоачашъю царех хӀаране. Иштта дика къахьегаш я нн. Кочумаровеи Толмачевеи кулгалдеча бригадера слесараш. Цу бригадашка болх бераша массехк говзал Ӏомаяьй. Электросварщика, газосварщика, слесара говзал хов царна хӀараненa.

Парте XXIII-ча съезда сийленца накъа бахара шоай темпаш кхы лох а ца йолийташ къахьегача цу коллективо лерхӀ съезд хьаеллача денна квартальни план кхоачаш а яь, планал совгӀа эзараш сома маьха продукци арахеца.

Ч. САМИЕВ.

Пенсионни законодательстве кердадар

Пенсей хьакъехьара тайп-тайпара дешаш дашхар дехаш колхозашнара кагьхаташ ух тха редакце. Цунца дувзаденна тха корреспондента дехарах цу хаттараашта ер жопаш деннад Нохч-ГIалгIай АССР социальни Iалашон министерства пенсейи пособейи отдела начальника нев. Л. А. Осиповас.

— Колхозий члений къахьегама стажа тешал малагIча порядкагIа ду, нагахьа санна колхозе баьча балха хьакъехьара документаш дисадеце?

— Нагахьа санна колхоза членага цо колхозе баьча балха хьакъехьара документаш доацаш а хуле, хIаьта цу юкъагIара архиваш йиса а еце, пенси хьожадара кхы тIа эша стаж хилар бакъде йиш я теший лоткъамашца. Колхозий члений къахьегама книжкаш хинна ца хилар, колхозе даьча балхех йола сведенеш йизза пачхахьалкхен архивашка дIатийнна ца хилар, хIаьта цкъаза царга вIалла а уж дIатийнна ца хилар теркал а дь, теший лоткъамашца къоастае йиш я 1965 шерага кхаччалца йола пенси хьожадаш эша ха а. 1965 шерал тIехьагIара колхозе болх баь ха а пенси хьожадеча хана документашца тешал даь хилча мара дIалерхIаргьяц.

ХIанз мо колхозе цхьана болх баь тешаш хIанз колхоза територе тIа а боацаш, городе, совхозе е болхлой поселке бахаш баде, тIаккха царгара лоткъамаш нийду социальни Iалашон отдело. Болхлойи гIулакхерча нахьеи балха стажа тешал деча тешашка шоашка а хила деваш да шоаш царца болх баь хилар бакъдеш дола документаш, хIаьта колхозий членашта из эшаш дац. Из да шоаш колхозе болх барах дола документаш шоашка дене а пенси дехачунца цхьана колхозе болх баь из вовзаш бола нах а тешала увтта йиш йолга.

Нагахьа санна тешаш колхозе бахаш бале, царгара балха стажа тешал дара лоткъамаш нийду колхозни социальни обеспечене совето, хIаьта цо оттадаь протокол стаж йолаш хилар бакъдара дIа а эц.

— Пенсе бокъо хила йиш йий ныхычахьа баха бахарца дувзаденна колхозера дIа а баха, цигара дIабахачул тIехьагIа болх а банза болча колхоза члений?

— Из чIоагIа теркаме а колхозашкара дIаихача дукхача къахьегамхой хьакъехьа доагIа а хаттар да. Колхозий члений пенсеехи пособеехи дола Закон леладе доладенначахана денз дIадахача шера чухь геттара дукха болх баьб колхозашкара дIаихача колхозхой пенсе бокъо хилийтара.

Колхозий членашта пенсеш хьожадареи дIателареи порядках йолча Положене 58-ча пункта тIеххьарча абзацага диллача, колхозера дIабахача колхоза члений пенсе бокъо яц. Цхьабакъда, коллективизаце юххьанцарча шерашка колхозашка а иха, хиланза яргIйоаца стаж а йолаш, къахьега могаргдоаца ха (маIача наьха — 65 шу, кхалнаьха — 60 шу) яларца дувзаденна е 1-чеи 2-чеи группаех бола инвалидаш хиларца колхозера дIабахача наьха-уж колхоза членаш махиллара йола пенсе бокъо йовц.

Цу бокъона чулаIцанзар колхозера дIабаха беррига 65 шу даланза хинна маIанахи 60 шу даланза хинна кхалнахи, хIана аьлча къабеннача колхозхошта пенсеш хьежадеш дукхача колхозашка лерхIаш хиннар болхлоштеи гIулакхерча нахаи пенсеш хьежадара законо оттаяь ханаш хиннай.

1965 шера июль бетта тIайийцар, коллективизаце юххьанцарча шерашка колхозашка а баха, пенси хьожадара йола йизза къахьегама стаж а йолаш колхозера дIабаьнна-бале а 1965 шера 1 январь тIакхаччалца колхозагара пенсеш ийдаьлча 60 шу даьнна хиннача маIача наьхеи 55 шу даьнна хиннача кхалнаьхеи, къахьега могаргдоаца ха яьлча колхозера дIабахача колхозхой а санна, пенсе бокъо хулаш хиларах йола решени. Цхьабакъда, цо а чулацанзар колхозашкара дIаиха беррига колхозий членаш.

1966 шера январь бетта СССР Министрий Совета къахьегамеи алапейи дешашта йолча Пачхахьалкхен Комитетои ВЦСПС-и даьшхар, коллективизаце юххьанцарча шерашка колхозашка а баха, хиланза яргIйоаца къахьегама стаж а йолаш болча колхозера дIабахача 60 шу а кхы дукхагIа а ха йолаш хиннача маIача наьхеи 55 шу а кхы дукхагIа а ха йолаш хиннача кхалнаьхеи а колхоза члений санна пенсе бокъо хургхилар, нагахьа санна цар колхозера пенси ийдаьлдеце а.

Инттача гIулакхаца, 1966 шера январь бетта денз пенсе бокъо хул коллективизаце юххьанцарча шерашка колхозе а баха, хиланза яргIйоаца къахьегама стаж а йолаш е 1-чеи 2-чеи группагара инвалидаш хиларца а къахьега могаргдоаца ха яларца (маIача наьха 60 шуи кхалнаьха 55 шуи) дувзаденна колхозера дIабахача колхозхой а.

Масала: 1900 шера яь Аверкина А. Н. «Революци никъ» яхача колхозе яхай 1930 шера, цига болх баьб цо 1956 шерралца. 1957 шера, колхозагара пенси а ца эцаш, городе ший воI волча даим яха дIаяхай из. Колхоза член махиллара пенсе бокъо я цун. Цу тайпара болча колхозхоша шоашта пенсеш хьежадайта деза шоаш тIеххьарча хана болх беш хиннача колхозе гIолла.

Цхьабакъда, нагахьа санна колхозхой къахьега могаргдоаца ха яьлча колхозера дIабаха а бале, уж дIабахачул тIехьагIа цу колхозех совхоз яь а яле, тIаккха цу наха хьалха колхоза членаш хиннараашта санна пенси хьожаде йиш я, колхозе болх баь ерригa ха дIа а лоархIаш. Цу тайпара гIулакх нийсделча пенсеш хьожадайта баха беза уж бахаш йолча моттигерча социальни Iалашон отделе. Царга хила деза балха стажах долеи уж хиннача колхозах совхоз яь хиларах долеи документаш.

Л. ОСИПОВА,
Нохч-ГIалгIай АССР социальни Iалашон министерства пенсейи пособейи отдела начальник.

БЕРМАМЫТ ЯХАЧА ЛОАМ ТIА

Газат дешача дукхача наха хеза хила мегаш да туриста шийн Iалаьмате докхха Iындоргlа морхаш тIара бIаргаго йиш йолаш дола Тирольски Альпашка Броккен яхача лоам тIа хула тамашийна оптически хIама. Хьежаш волчо хьею маьженаш бокъонца цо хьеечча тайпара хьуаш хьахьокх Iындоргlа сурто. Цу суртах «Брокенски призрак» аьнна цIи тиллай. Iындоргlана гоннахьа цкъаза Села-Iад санна бола гом отт, тайп-тайпара бесаш а долаш. Из тайпа «тамаш» зувш хиннача вай даьша даьлагара да яьха хургдолаш да из.

Вай мехка а я «Брокенски призракаш» меттел, кхы тайпа, кхы а дукхагIа тамаш йола хIамаш бIаргагургдола моттигаш. Из ба Кисловодскера 32 километр гаьна латта Бермамыт яха лоам. Цкъаза цига бIаргаго йиш я фаьлгашка ювцача моттигашкара еча телепередачана тара дола хIамаш. Сигала гучаювл тамашийна ландшафташ, форда чура хьалъара а ювлаш берда йисте Iохуваш бIарга йовнза йола тамашийна хIамаш, сигала гIолла хьуаз довзаш доаца оалхазараш.

Мишта гучаювл хIаьта Бермамыт яхача лоам тIара «брокенски призракаш»?

Iаламо Iалаьмате йоккха шийн тайпара проекционни аппарат цига хьакхеллача санна хетаду. Лоам сийрдабоахаш йола маьлха зIанараш бIаргашта гуш йоацача фо чулаттача шан микроскопически кристаллашта юккъе гIолла чаккхъювл Iай. Сурт доккха хулийтача, кхо са болча призмаша дер ду кристаллаша цкъаза. Цу хьалашка зувш волчун Iындоргlа, тайп-тайпарча хIамай Iындаргlаш дото бессача морхашта хьалхашка хьаотт эзарзза доккхагIа а хила. Шан призмай цхьан даькъо цкъаза сердал кегаю. Из бахьан долаш «призрака» юхха тайп-тайпара бесаш, гомаш увтт.

Ф. ЧЕРНЫШЕВ,
СССР Iилмай Академе Географически общества бокъонца вола член.

ДИКА ВIАШТIЕХЬЪЯЬККХАЙ ГОЙТАРА АГИТАЦИ

Вагонни депо партийни организаце даим терко ю гойтара агитаци эргаяккхара, из тахан коллективана хьалхашка латтача декхаращца бувзам болаш хилийтара.

Гойтара агитаци беркат доалаш хилийтара боккхача лоархIаме да лозунгаши тIахьехамаши нийса, доагIача моттигашка хьалтохар, уж хоадам болаш хилар. Цу хьакъехьа дукха хIама даьд вагонни депо. БIарг тIаотт депо дIачувалалехьа хоза кийчъяьча комсомольски аллеяна. Цунна гоннахьа да кагирхой — производстве хьалха латтарий портреташ. Предприяте территоре тIа да кийчдаь «Вагонни депо маякаш» яха сийлен Доска. Цунах бIарг кхийтача малав-хьогI укх тIа ваьккха сий даьр аьнна юха а сеца уйла ю хIаране уллув латта «Коммунистически къахьегама ударникаш» яхача стенда а.

Цу тайпарча агитаце формо новкъостал ду хIара къахьегамхочоа балхацара безам чIоагIбе. Хоза, кийчъяь а хьалтIеха а да общественно-политически лозунгаш а. Депо массайолча участкашкара гойтара агитаци хоадамболлаш производственни вахарца ювзаенна я.

Л. ЕВЛОЕВА,
КПСС Октябрьски райкома инструктор.

ДУНЕ ЦХЬАН КIИРАХ

НАТО БIЕНАРБАРАШ КОРЗАГIБАЬННАБ

«НАТО йоацаш хулачул дикагIа да Париж йоацаш хилар», — официальни Бонне ишта мах бир Къилбаседаатлантически блока вокх 14 доакъашхочоа хьалхашка дукха ха йоацаш президента де Голла яьча демарша. Ер массехклагIа ди да французски територе тIара кхыча мехкий, эггара хьалхарча аргIанна американски, базай статус хувцара деша шин оагIорахьара переговораш елга Франце дIадехараш деррига малхбузехьарча кепа йоазоно сихдаь дувцаш латта. Ховш мадарра, из вIаштIехьдоаккхилга дIадехаш юххьанца инарала де Голла къаьстта послани яхьийтаяр ВIашагIкхийттача Штатий президентага Джонсонага. Кхыча мехкий кепа йоазоно беча хоамах, Вашингтонера сихха жоп кхьачар. Текст кепа теха араьяккхаяце а, малхбузехьарча обозревателаша хоам бу, Францерча американски кхыча натовски базай кхела хьакъехьа Парижаца цхьаккха тайпа шин оагIорахьарча переговорашка дакъа лаца тигадац Вашингтоно, яхаш. ХIаьта французски правительства иззамо послапеш яхьийтай НАТО кхыча членашка а. Франце безам ба НАТО-на юкъе мел дола французски герзашцара низаш къамаи командованена дIакарадала а, хIаьта иштта ший мехка територе тIара ерригa «кхыча мехкий элементаш» ший тIахьожама кIал оттаде а.

НАТО-на реформа елга дукхача хана денз дIадехаш йолча Парижа уж гIулакхаш Къилбаседаатлантически блока хьакъехьара французски политика логически дегIайоалаяра маIан долаш да. Ховш мадарра, дукха ха йоацаш Франце НАТО-на юкъера дIаяьхаяр средиземноморски атлантически флоташ, цIа бийхабар блока тIема-форда штабашкара шийн викалаш, цу тIема организацерча американски доала духьала кхыдола гIулакхаш даьдар.

НАТО хьакъехьара Франце позици ювцаш, французски кхыча мехкашкарча гIулакхий министра Кув де Мюрвила аьлар, хIанз бархI шу дизад Къилбаседаатлантически пакта организацена ше раьза йоацилга шийн союзникашка дIакхайкаде аьттув болаш йола моттиг Франце тIех ца туллийта. Цхьабакъда, аьлар цо, «къора барий диалог» ца хувцалуш хьаенай хIапзалца. Дунен халкъашта юкъера хьалаш хувцадалар ше дувцаш, Кув де Мюрвила белгалдаьккхар НАТО-на юкъе дакъа лацарга дувзаденна дола тайп-тайпара гIулакхаш «геттара доккхача даькъе анахронизмаш» а хинна дIаэтта хилар. Къилбаседаатлантически блока юкъе дакъа лацаро «шийн арахьара политика шийн бе йоаллаш хиларах Франци кхы дIахо ца тешача» кхоачаву.

Долла хIама дика кхетадеш да аьнна хеталу. Шийн къамаш хьашташ теркал а деш, шийн суверенитет йизза Iалашъе а Вашингтонеи Боннаи агрессивни гIозарашка ше даькъалача авантюрашта юкъе ца озийта а гIерт Франци. Духхьал из вIаштIехьа ца далийта аьнна оарцагIбаьннаб хIанз Франце даьр морг Малхбузен Европа кхыдолча мехкаша а дар кхераш бола НАТО-на доал дераш. Вашингтонеи кхыча натовски столицашкеи кхоачаш де Голла послани Iомае а кхелехьа Францена духьала вIашагIтеха низ тIабихьар. Лондоне сихха вIашагIтехар Малхбузен-Европейски оалаш йолча союза кхыча мехкашцарча гIулакхий министрий совещани. Доастама гIулакх дар НАТО гадоахаш цига къамал даьча Англе кхыча мехкашцарча гIулакхий министра Стюартага хинар. Къилбаседаатлантически блока юкъейиккха дот Къилбаседаатлантически блока юкъийккха доаттIам чIоагIа юхавIашагIлотадар духьа сихха Европе бахийтар лакхерча гIулакхаш тIа бола американски эмиссараш. Парижерча атлантически штаб-квартире гулйир НАТО членаш долча 14 мехка викалий совещани, цхьабакъда, Франци цу юкъе дакъа лоацаш хиланзар.

Цу блока юкъе дакъа лоацаш мелбараш вIашагIа а теха бIарчча цхьа фронт вIашагIйолла гIерт натовски кулгалхой Францена духьала. Цхьабакъда, факташа хьахьокхачох, НАТО цхьабола членаш чIоагIа юхаозалуш ба американо-англо-бонниски никъ хьаллацара гIулакха. Белгала аьлча, де Голла посланена сел юхь йоагаеш деннача жопа духьала къамаьл дир Норвеге правительства. Дани, Греци, Турци, НАТО цхьабола кхы членаш а иштта цу паькъа тIехьа ца отта гIерташ ба.

Мичча бесса из дале а, Франце хоадамболлаш леладеча гIулакхаша кхы а дукхагIа кIоаргъяьй Къилбаседаатлантически блокера кризис. Лондонски «Дейли экспресс» белгалдаьккхачох, «цIена бакъдар дар де Голла аьннар. НАТО союз къаенпай». Цхьабакъда, сихдаь герз хьадара политиках, НАТО тIема блоках тувсалуш да хIанз а США, Англе, Малхбузен Германе доал ду гIозараш.

КАИРЕ ВIАШАГIКХЕТАР

17-ча марта Каире шийн болх чакхбаьккхар Iарбий мехкий правительствашта керте латтарий кхоалагIча совещане. Iарбий премьераш хIанз вIашагIкхийттача хана дувца оттадаьча дешашта юкъе я аьнна цкъарчоа хеталуш яр Iарбий дунен политически вахара традиционни проблемаш. Уж дар тайп-тайпарча доакъошка Iарбий пачхахьалкхений барт-цхьоагIон гIулакхаш, чIоагIдара дешаш а, шу хьалхагIа чIоагIа даьнна хиннача довнаца дувзаденна Малхбузен Германеца леладергдола гIулакхаш а, Къулбехьен Арави английски колониальни доала кIалхаръяккхара проблемаш а, кхыдараш а. Совещане решенешка белгалдоаккх, империалистана леладеча гIулакхаштеи тийшача балхаштеи Iарбий мехкаша хьдда духьале ерг хилар. Белгала аьлча, каирски конференце Iарбий мехкашта могадир Малхбузен Германецара соаккхе а хоададь дипломатически гIулакхаш юха ца тоссадолийтилга. Iарбий дунен кулгалдеча деятелаша сий доалаш лаьрхIай Гаргарча Малхбоалене США-с лелаю провокационни политика, цIаькха а хьалаьцпар тIема блокех дIа ца кхетара принципаш кхоачашъеш лелаелга.

Iарбий мехкашта дагалатта проблемаш Каире хиннача совещане дакъа лоацараша сел чIоагIа ювцара маIан кхетаде деза эггара хьалха цу районе, керда блок вIашагIйолл яхаш бахьан а доахаш, шоай позицеш шеръяра империалистически низаш чIоагIагIа оарцагIдаьнна хиларах. Дувцаш дар да малхбузехьара белггалара гIозараши цунца дувзаденна дола реакционни низаши Iарбий дунен чу «исламски пакт» яха союз вIашагIйолла гIерташ хилар. Цхьа бахьан доацаш да тIаккха, англо-американски дипломате хIанзчул итт шу хьалхагIа а лелаяь из идея юха а тIаяьнна хилар?

Цу хаттара дола жоп Iарбий дунен чу хIанз эттача социально-политически хьалах доалл. Дика ховш да, къамий-кортамукъален болама наькъа тIа колонизатораша оттаяь хинна еррига духьаленаш дIаяьха хилар. Из ди тIакхаьчар гIайгIанна гIоръяьннача Багдадски пакта а, Эйзенхауэра доктринана а. СЕНТО тIема блок а иштта кIоаргга кризисала чуяха йоалл. Цунна юкъедолха Гаргарчеи Юкъерчеи Малхбоален мехкаш тIа-тIа кIоаргагIа кхетадеш доагIа империалистически Малхбоаленцара оагIув даькъаза хилар.

Цу цхьан ханна Iарбий дунен чу, къаьстта а ОАР, Сири, Алжир санна долча мехкашка, малхбузехьарча капиталах тийша хиларен феодально-буржуазни олигархей доалеи ларда тIа латта къаьнара экономически порядкаш кагьеш латт. Iарбий дукхача мехкашка экономика а общественни вахара а даькъе котйоалаш йоагIа капитализмана духьалара уйлаш. Эксплуататорски классашеи аьттехьарча политически низашеи духьале ешшехьа а, шоашта никъ боаккхаш латт цар. Цунна дола керда масал да доал деча БААС-а партена чухьара Iаьдала керте лаьтта консервативни элементаш кхайсса тIера дIа а яхийта, мохк радикальнегIа долча хувцамий новкъа дIабига вIаштIехьдаьнна низаш дукхагIа долаш йолча Сире 23 феврале хинна событеш.

Кхетадеш да, дунен халкъашта юкъерча арене а империализмана духьалара политика лелаеш долча хьалха латтача Iарбий мехкий хьокхам боккхача, Iарбий юкъарча лоархIаме хилар. Из дика кхетаду Iарбий дуне социально эргадаккхара новкъарле е, цига реакци империализмаи позицеш лоаттае гIерташ бараша а. Ды — из я тахан хьалха а лаьца Гаргарчеи Юкъерчеи Малхбоалене шоаш лерхIараш кхоачашде гIерташ империалистически гIозараша лелаю байрах. «Исламски пакт» вIашагIъелларашта хетачох, тайп-тайпара социальни структура йола мусульмански пачхахьалкхенаш иштта вIашагIтехача цу юкъе дIа-юха декъа а денна дов дезаш да прогрессивни революционни низаш. Цхьа бахьан доацаш дац из пакт эггара чIоагIагIа хьаштдолаш яр Саудовски Арави, малхбузехьарча политикаша къаьстта дакъа кхоачашдеш бола мохк хилар. Дукха ха йоацаш американски кепа йоазоно баьча хоамах, саудовски монархена 300 миллион доллара маьза тIехмасса истребителаши зенитни ракеташи яла лаьрхIад США-си Англеи. Цу тайпнара, хIанзе а тIема лард йоллаш латт Iарбий мехкаш шоай лоIамах даха, цу районера къамий-кортамукъален болам вIашагIбаккха лаьрхIа йолча кердача политически блока кIал.

Цхьабакъда, дукхагIа йола Iарбий пачхахьалкхенаш, империалистийи реакционерийи плапаш миштай а хайна, «исламски пакт» хьалда гучайоахаш а харцахьа лоархIаш а я. ОАР-а, Сире, Алжира, Йемена, дукхача кхыча мехкий правительствашa официально дIакхайкадир империалистически политико вIашагIъеллача цу пактацара оагIув шоашта хьашт ца хилар. «Исламски пактах» дола дош Каире хиннача совещане къаьстта дийцадеце а, цига дакъа лоацаш хиннача дукхачар миччa бесса даь а къамаьлаш дир Iарбий Малхбоален лоIамаи социальни прогрессаи духьала берзабаь тийшаболх дьн пордувна къайлабаккха неоколонизатораш реакции гIертара духьала.

ИМПЕРИАЛИЗМО АФРИКЕ ЙОЛАЯЬ КОНТРНАСТУПЛЕНИ

Африкански континенте укх тIехьарча хана хиннача событеша уйлаш яра шортта кхача беннаб политически деятелашта, журналисташта, хIаьта хургболча историкашта а беннa хила мег. Ховш мадарра, укх тIеххьарча пхе бетта африкански ялх мехка граждански администраци дIа а яьккха, Iаьдал шоай бе делладэскара лакхерча эпсараша. Дукханахьа хиннача тIема переворота малхбузехьарча пропаганда бахьан хилийтад Африка «хаоса континент» я аьнна дIакхайкае а цун халкъаш политически шоай лоIам тIа хила кхетам болча дIа а кхаьчадац, чоалханерча пачхахьалкхен механизмана доал де ховш а дац аьнна ала а. Иштта хетаp колонизатораш хилар дикагIа дийцар дукха ха йоацаш «Юнайтед стейтс ньюс энд уорлд рипорт» яхача американски журнало. Африкански колонеех сихха шоай лоIамера Iаржабарий мехкаш де доладеннaчул тIехьагIа итт шу даьннача хана — чудоргдоацаш язду статьяй автора, — цIаккха а ца хиннача тайпара хаоса гарга я Африка». Малхбузено ханал хьалха шийн лоIаме дитар Африка доккхагIа дола дакъа —иштта я цу статьяй подтекст. Африкански мехкашка хинна тIема перевороташ маярра ювца гIерташ, цигара политически вахар цхьан тайпара да ала, дегIаухача къонача пачхахьалкхенашка хулаш дола кIоаргга социальни процессаш къайлаяхьа гIерт малхбузехьара пропаганда.

ХIаьта а, геттара дика гуш да, военни нах, масала, Нигере Iаьдала керте оттара бахьанаш Ганера дараш санна доацаш, кхыча тайпара хилар. Нигере хинна пачхахьалкхен переворот цун экономически общественно-политически вахар ийрчадаьккха йола кризис ше кхоачаргйолча кхачар бахьан долаш хилар. Гане хиннача событех аьлча, кхы гаьпа ца доалаш белгалдаккха дезарга уж кхыча наькъана хинна хилар. Из переворот хиннай дегIаахара капиталистически боаца никъ хержача, империализмана духьалара политика чIоагIа лелаеш хиннача мехка. Бакъда, цхьаннe а харцдергдац Ганайна йоккхий халонаш тIаккхаьча хинна хилар, къаьстта а укх тIеххьарча шерашка. Духхьал уж халонаш бахьан долаш да ала гIерт кердача режима лидераш Кваме Нкрума правительство дIаяккхар. Цхьабакъда, бокъонца долаш дар аьлча, уж халонаш — Ганай политикана раьза йоацача империалистически державаша баьча низах хьахиннар да. Шийн лоIам тIа яьнначул тIехьагIа а дукхагIа какао даккхара никъ лаьца бола монокультура мохк болаш хьеенаяр Гана. ХIаьта, дунен рынкера какое маьхаш чIоагIлуш дар — из дар малхбузехьарча державаша хьалхагIе а денз шоай цаI лаьрхIа лелаяьча политиках хьахиннар. Кхетадеш да, экономика дегIайоалаяра Iалаьмате дукха ахча эшаш хиннача Ганай финансови гIулакхаш но толха ца де йиш ца хилар.

Халонаш дIайоахача хана Нкрума правительство какао бIаьхийча предпринимателий пайдаш кIезигдир, хIама техар кхыча мехкий капитала хьаштаншта теха ца Iеш, моттигерча капитала хьаштапшта а. Цунна духьаларча оппозице эттар буржуазе викалаш, цхьадолча фуний баьччаш, шоай гIулакхаш тIара дIабаьха чиновникаши военни нахи. Из оппозици дика вIашагIъелла а дукха хана денз доазол дехьарча гIозаращца бувзамаш долаш а яр.

«Нью-Йорк таймс» яхача газето дукха ха йоацаш гуччахьа яздора, Гане хинна военни переворот президент Кваме Нкрума дIаваккхар духьа ях ца Iеш, мехкара политически строй чIоагIа хувцар духьа а яь я, яхаш. Империалисташта къаьстта дика хет Ганай кердача Iаьдалаша мехка политически а экономически а вахаре цIаьхха гола теха хилар. Частни предпринимательство малхбузехьарчун тайпара экономика керттера фактор я аьнна дIакхайкаяьй.

Гане хиннача событеех пайда а ийца, еррига Африке шерра контрнаступлени йолаяьй империалистически гIозараша. Уж гIерт континент колонизаторий Iазапах цIенъяьмукъаялара новкъарле е, шоай позицеш чIоагIъе а шеръе а. Цхьабакъда, «Аль гуммхурия» яхача газето геттара нийса маяздарра, «кортамукъален къовсама принципаш цIенъяь дIайоахалургьяц». Лирачеи бIаьхачеи къовсаме ханна тIехьашка вала везаш а эшаш а хул. Чоалханерча наькъаца дегIаухаш латт истори. Цхьабакъда, халкъашта духьаларча моллагIа тайпа яле а йолча операцешта мелла чIоагIа гIадбаха империалисташ бале а, Африкерча событей леламо хьахьокх, цу континента кхелаш малхбузехьарча столицашка къестаеш хинна дIаяха ха юхайоалае низ кхоачарг ца хилар.

Ф. СЕЙФУЛЬ-МУЛЮКОВ. (ТАСС).

КЪОНАЛ КОТЪЯЬННАЙ

Диъ дийнахьа хилар Российски Федераце гимнастиках хьалхара моттиг яккхара яхь. ЦIаккха а ца хиннача тайпара дукха нах гуллора цу деношка Грознерча «Красный молот» завода спортивни Двореце.

Цхьаннена тIехьа шоллагIъяр йоалаш зала юкъе бувл гимнасткаш. Уж ба СССР кхоза чемпион, 1965-ча шера дунен чемпионата призер, спорта заслуженни мастер Назмутдинова Лилия (Свердловск), СССР сборни команда член Алферова Фаина (Иваново), Белоконь Зинаида (Волгоград), РСФСР 1965-ча шера абсолютни чемпионка, СССР-а сборни команда элен, спорта мастер Овчинникова Наташа, спорта мастер Данилова Галина (Грозный), дукха кхыбараш — верригa 150 гаргга спортсмен.

Яхь йоалалушехьа а гучадаьлар вай команда низ болаш йолга. Къаьстта сакъердаме дар яхь хьалхара ди. Шийн лоIамерча программах говзал хьахьокхаш хилар гимнасткаш. Вай командацара хьалха зала юкъе яьлар спорта мастер Данилова Галина. Бе хIама а йоацаш яьча упражненех 9,1 балл яьккхар цо, хIаьта бургац бе йоаллаш—8,8 балл.

Морозова Таняй дукха аьттув ца боалаш хилар яхьа кхоалагIа ди. Лоадам боацаш даьнна гIалат бахьан долаш бархI балл мара яккханзар цо. Дика толамаш даьхар яхье спорта мастераша Гарибашвили Маринаси Алыкова Даняси.

Кхаь дийнахьа ше массанена езаялийта кхийра Назмутдинова Лиляй зIамагIйолча йиший Аляй. Итт балл яр цун яхьа кхоалагIча дийнахьа — из бар цу денна эггара боккхагIа бола толам.

Шоай говзал хьахьокхаш я Россе низ болашагIа йола гимнасткаш З. Белоконь, Ф. Алферова, Л. Назмутдинова, Т. Овсянникова, Н. Овчинникова. Царна юкъера белгалъяккха еза Грознера Овчинникова Наташа. Шийн говзалах дикка шаръенна хилар хьахьекхар цо яхье. Ца йоагIаш цо хьоаьча духхьала цхьан маьжено итт йоагIача 9,9 балл мара яккханзар цо. Цхьабакъда, хIама бе а ца йоаллаш яьча упражненех итт балл яьккхар.

...ЧIоагIа дийттача тIоараша хьахазийтацар диктора оаз. Цо хьакхайкадир художественни гимнастиках шоалагIа Российски Федераце абсолютни чемпионка вай мехкахо Овчинникова Наташа йолга. Ерригача яхьа итог йича цун я 56,45 балл. ШоллагIа моттиг яьккхар Алферова Фаинас (Иваново), хIаьта кхоалагIаяр кхаьчар Назмутдинова Лиляйга (цун я 54,8 балл).

Яхьа тIеххьарча дийнахьа гимнастика къаьст-къаьстача тайпаех чемпиона сийлен цIи яккхара къовсамаш лоаттадир низ болча ялхайтта спортсменкас. Хьожараашта юха а духьал отт царна бовзаш бола Назмутдинова Аля, Гарибашвили Марина, Морозова Таня, Овчинникова Наташа, Алыкова Даня, кхыбараш. Укхаза а хьалхара моттиг яккхарца белгалъяьлар Наташа.

Командашта юкъе массарел кот я Нохч-ГIалгIайчен команда (360,1 балл), шоллагIча моттиге Свердловскереи (347,95 балл), кхоалагIча моттиге Волгоградереи (344,4 балл) гимнасткаш ба.

Ала деза вай республика гимнасткаша даьха толамаш чIоагIа къахьегарца хиналга. Дика кийчъяьяр шийн команда тренера Силаева Нина Николаевнас. ХIаьта из гуш ма дий. Хьалхара моттиг яккхарца кубок елар вай командана. Кубоки, РСФСР абсолютни чемпионка лентеи, маьхера совгIаташи делар Овчинникова Наташана, хIаьта грацех йоагIа кубок Морозова Таняйна елар.

СУРТАШ ТIА: лакхехьа — яхье хьалхара моттиг яьккха Нохч-ГIалгIайчен команда; лохехьа — РСФСР абсолютни чемпионка Овчинникова Наташа.

Н. Кобиашвилен Е. Недерен сурташ.

ЯЙГА АТЛЕТИКА

Цу спорта тайпах яхь дIахьош ба вай республика кагирхой. Командашта юкъе хьалхара моттиг яккхара къовсамца дакъа лоацаш ва 400 совгIа физкультурник.

Комсомольско - кагирхой кроссе дакъа лаца эггара хьалха арабаьлар № 2 йолча профессионально - технически училища дешархой. 800 метр дистанцех хьалхара моттиг яьккхар цу училища электромонтераша (№№ 25, 26 йола группаш). Массарел хьалха вера цу командацара Ковалев Михаил. Цун ха я 2 минути 8 секунди.

Котбаьнараашта кубоки граматаши еннай.

О. НИКОЛАЕВ.

СПОРТСОЮЗА КОНФЕРЕНЦИ

Укх деношка КПСС Заводской райкома лекционни зале райспортсоюза отчетно - хоржама конференци хилар. Цу конференце доклад йир райспортсоюза председатела нов. Ю. М. Волкова. Цо дийцар спортивни обществай районни союза даьхача толамех лаьца. Иштта, СССР-а спорта 24 мастери 100 совгIа цхьоалагIа разряд йола спортсмени кхеваьв цар.

Прениешка къамаьл даьчар толамаш санна кхоачамбоацараш а дийцар.

Райспортсоюза шерра соцам тIайийцар конференце. Цул тIехьагIа хоржамаш хилар. Райспортсоюза председатель юха а Ю. М. Волков хержар.

Н. ОЛЕГОВ.

Агитаторий собрани

КПСС Грозненски горкоме хилар «Грознефта» объединене чуйоагIача предприятей, учрежденей, организацей агитаторий собрани.

Агитатораша ладийгIар «Грознефта» объединене керттерча инженера, КПСС Грозненски горкома бюро члена нов. Стадникова яьча «Кердача пятилетка хьалхарча шера пачхьалкхен плани социалистически декхараши ханал хьалха кхоачашде къахьегамхой оарцагIбахара даькъера агитаторий декхараш» яхача доклада.

Доклад йистеьлча шоаш беча агитационно-массови балха опыт ювцаш собране къамаьлаш дир агитатораша «Старогрознефта» НПУ бурув тохача контора вышко-монтажни цеха начальника нов. Кисаева, Грозненски ремонтно-механически завода механо-сборочни цеха мастера нов. Елисеева, «Октябрьнефта» НПУ бурув тохача контора буровой мастера нов. Польшина, «Старогрознефта» НПУ III-ча нефтепромысла оператора нов. Рыбалко.

Собране къамаьл дир КПСС Грозненски горкома пропагандай агитацей отдела заведующе нов. Чешенкос.

С. СУЛТАНОВ.

Редактор М. К. ЛЬЯНОВ.

ЛадувгIа

22 март, 66 шу.

РАДИО: 6.30 — «Нохч-ГIалгIайчен лаьтта леладархо» — передача (эрсий меттала). 6.45 — РВ—23-и УКВ цхьоалагIча программен гIолла музыка. 6.45 — Горсете гIолла хоамаши музыкальни антракти. 7.10 — «Грозненский рабочий» «Комсомольское племя» яхача газетий обзор. 7.20 — Передачий программа. 8.10 — «Сердало» газета оагIонаш тIара. 8.20 — Римский — Корсакова фортепьяна лаьрхIа концерт. 8.45 — «Къона тIехье» (гIалгIай меттала). 16.00 — Москвера трансляци. 16.15 — Музыка. 16.30 — «Парте ткъаь кхоалагIча съезда сийна» яха передача (нохчий меттала).

Хьажа

ТЕЛЕВИДЕНИ: 12.00 — Кинонаькъий клуб. 12.45 — Кинопрограмма. 18.25 — «Нохч-ГIалгIайче КПСС-а XXIII-гIча съезда накъа йодаш» яха телевизионни керда хоамаш. 18.50 — Репортаж. Съезда хьалхарча вахте (гIалгIай меттала). 19.00 — Берашта. Ленинах дола дувцараш. (гIалгIай меттала). 19.10 — Лакхехьарча классашка деша багIараашта: «Доккхий хила сих ма ле». 19.25 — Английски метта урок. 19.45 — Бийса даькъала хийла шуи, бераш! 19.55 — Музыкальни училища хьехархой концерт. 20.40 — ЛаьрхIа йола телевизионни кердача хоамий выпуск. 20.50 — «Коммунисташа хьалхле лелаю» — яха КПСС-а XXIII-гIча съезда хетаяь йола кинофестиваль! «Яков Свердлов» яха художественни фильм.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный, Цlеча фронтовикий улица, 15. Телефонаш: редактора — 2-41-23; редактора зам. — 2-07-01; бехктокхама секретара—2-45-48; партийни вахарен, промышленнин, юртбоахамен, культуран, письмойн отделий— 2-25-72; корректорске — 2-09-20.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Красных фронтовиков 15. Телефоны: редактора — 2-41-23; зам. редактора — 2-07-01; ответственного секретаря — 2-45-48; отделов партийной жизни, промышленного, сельскохозяйственного, культуры и писем — 2-25-72; корректорской — 2-09-20.

«Грозненский рабочий» издательства типографи, Революце проспект 7/84.

Типография из-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции 7/84.

СФ05103. Заказ № 1387.